

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra západoevropských studií

Běla Doubravová

**Španělsko na cestě k rovnosti
příležitostí žen a mužů**

Diplomová práce

Praha 2009

Autorka práce: Běla Doubravová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lenka Ravná, CSc.

Datum obhajoby: červen 2009

Bibliografický záznam

DOUBRAVOVÁ, Běla. *Španělsko na cestě k rovnosti příležitostí žen a mužů*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra západoevropských studií, 2009. 80 s. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc.

Anotace

Diplomová práce „*Španělsko na cestě k rovnosti příležitostí žen a mužů*“ analyzuje změny španělské společnosti z hlediska stírání „tradičních“ rolí mužů a žen za posledních 30 let. Španělské království obestírá mýtus, že je to země plná machistů a utlačovaných žen v domácnosti. Naopak, dnes se řadí mezi země s nadprůměrným zastoupením žen v politice i ve státní správě a španělští homosexuálové mají právo uzavírat manželství se stejnými právy, jako osoby opačného pohlaví. Nejen parita, ale i boj proti genderovému násilí a rovnost mužů a žen ve všech ostatních oblastech života je už pátým rokem prioritou vládnoucí strany PSOE. K obratu však nedošlo až s nástupem současného předsedy vlády Zapatera v roce 2004, přestože především díky němu se dnešní Španělsko vyrovná skandinávským zemím, které jsou pro všechny příkladem rovnoprávnosti.

Vnucenou katolickou morálku, oddělenou výuku chlapců a dívek a perzekuce homosexuálů vystřídaly zákony o rovnosti příležitostí, skloubení pracovního a rodinného života a eliminaci genderového násilí. Jakým způsobem Španělsko dospělo k tomu, že po 40 letech režimu, který, společně s katolickou církví, prosazoval přísné rozdělení genderových rolí, model rodiny, kde muž je ze zákona hlavou rodiny, žena v domácnosti se stará o co nejvyšší počet dětí, nesmí vykonávat placenou práci a je tak na muži ekonomicky závislá, má dnes genderová rovnost vládní prioritu?

Annotation

Diploma thesis “*Spain on the Way to Equal Opportunities of Women and Men*“ analysis the changes of Spanish society from the point of view of elimination of the “traditional” women’s and men’s roles in the past 30 years. Spanish Kingdom is known as a country full of machos and oppressed housewives. But today’s situation is totally different. Spain is among the states with better than average women’s participation in politics and civil service. Spanish homosexuals can get married with the same rights as people of the opposite sex. Not only parity, but also fight against gender violence and equality in all of the spheres of life has been the priority of ruling party PSOE for the last 5 years. Although the change had started before the arrival of current Prime Minister Zapatero in 2004, mainly thanks to him Spain can be compared to Nordic countries – examples of equality.

Enforced catholic moral, gender-separated schooling and persecution of homosexuals were replaced with equal opportunity, reconciliation of work and family and elimination of gender-based violence laws. How did Spain become a country where today gender equality is the government priority, after 40 years of regime supporting the strict division of gender roles, family model of man being a householder and women taking care of many children with no rights to paid work thus economically dependent?

Klíčová slova

Španělsko, rovnost příležitostí, genderové násilí, PSOE, Zapatero, parita, demokratizace, gender, feminismus.

Keywords

Spain, equal opportunities, gender-based violence, PSOE, Zapatero, parity, democratization, gender, feminism

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu a souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 15. května 2009

Běla Doubravová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Prof. PhDr. Lence Rovné, CSc. za náměty a cenné rady, které mi poskytla především při hledání konkrétní podoby práce. Také bych chtěla vyjádřit poděkování Darině Martykánové za konstruktivní připomínky a materiály, ke kterým bych bez její pomoci neměla přístup, za pomoc při nejasnostech s překladem ze španělštiny a objasnění některých španělských reálií.

ÚVOD	9
Cíle a členění práce	11
Zhodnocení pramenů a literatury	13
1. POSTAVENÍ ŠPANĚLSKÝCH ŽEN V OBDOBÍ DRUHÉ REPUBLIKY A BĚHEM REŽIMU GENERÁLA FRANKA	17
1.1. Demokratické ideje krátké Druhé republiky (1931 – 1936).....	18
1.2. Upevňování patriarchy během frankismu.....	19
1.3. Feministické hnutí součástí opozice frankistického režimu.....	22
2. TRANZICE – ROZLOUČENÍ S PATRIARCHÁTEM.....	25
2.1. Feministické hnutí a politické strany v době tranzice	26
2.2. Španělská ústava 1978.....	28
3. POLITIKY ROVNOSTI PŘÍLEŽITOSTÍ 1983 - 2008	31
3.1. PSOE 1982 – 1996 a založení Instituto de la Mujer	32
3.2. Postoj Partido Popular k rovnoprávnosti.....	33
3.3. Instituto de la Mujer a plány pro rovnost příležitostí	36
3.4. PSOE 2004 – 2008 a vyhlášení války machismu.....	40
3.5. Zákon o rovnosti z roku 2007.....	42
3.6. Ženy na trhu práce	43
4. POLITICKÁ PARTICIPACE ŠPANĚLSKÝCH ŽEN	46
4.1. Španělky a politické strany.....	47
4.2. Zastoupení španělských žen v parlamentu	48
4.3. Paritní vláda.....	51
5. ODSTRANĚNÍ PARTNERSKÉHO NÁSILÍ – PRIORITA ŠPANĚLSKÉ VLÁDY.....	53
5.1. Všudypřítomné partnerské násilí	55
5.2. Opatření proti partnerskému násilí	58
5.3. Statistiky obětí násilí mezi partnery	65
5.4. Srovnání Španělska s jinými zeměmi.....	68
ZÁVĚR	72
SUMMARY	75
POUŽITÁ LITERATURA.....	77
Primární zdroje.....	77
Sekundární zdroje.....	78
Internetové stránky a tisk	80

ÚVOD

Zvolené téma, rovnost příležitostí ve Španělsku, volně navazuje na mou bakalářskou práci, která analyzovala příčiny udělení volebního práva ženám ve Francii s velkým zpožděním (v roce 1944) oproti ostatním evropským i mnoha neevropským státům.¹ Bylo nutné se vrátit až do doby Velké francouzské revoluce, do doby osvícenských myslitelů a Napoleonova občanského zákoníku, který zastavil začínající ženskou emancipaci a přičinil se o to, že země, která jako první na světě zavedla všeobecné volební právo (pouze mužům!), ho ženám udělila mezi posledními v Evropě, uzavřela je na několik století do domácností, čímž je učinila závislými na mužích. Španělská situace nebyla natolik odlišná. Po stopách vyloučení španělských žen z veřejného života však není třeba jít zpět až do 18. století, ale stačí se podívat na 40 let diktátorského režimu generála Franka ve století minulém. První kapitola této práce rozebírá právě tu část frankistického dědictví, která ve spojení s katolicismem nastavila ve španělské společnosti takzvané machistické² uspořádání, tedy dominantní muž – živitel rodiny a submisivní žena – milující maminka v domácnosti. Tím zde však podobnost s Francií končí. Během 30 let demokracie dokázala totiž španělská společnost předejít nejen Francii, ale i další evropské země jak v legislativních opatřeních, tak především v reálné rovnosti. Rovnoprávnost totiž nezajistí samotné zákony, ale je potřeba snaha a zapojení celé společnosti. Současný předseda vlády José Luis Rodríguez Zapatero si je toho vědom a snaží se být dobrým příkladem. Španělsko se díky němu těší nejen z mnoha nových zákonů podporujících rovnoprávnost, ale již druhé volební období z paritní vlády. Ve srovnání s tím působí titulky ke článku z 5. května 2009 z internetové verze Hospodářských novin o nové vládě

---

¹ DOUBRAVOVÁ, Běla. *Příčiny francouzského zpoždění v otázce ženského volebního práva*. [s.l.], 2005/2006. 46 s. Vedoucí bakalářské práce Michel Perottino, Ph.D.

² Machistický od slova macho – samec, samčí, chlapský, chlapácký, odvážný.

České republiky³ až směšně: „Nová vláda má hodně žen. Ale klíčoví jsou muži: Fischer, Janota, Kohout“. Autor v článku uvádí, že v české vládě je nadprůměrný počet žen, ale jednotlivé profily nově jmenovaných ukazují, že z celkových 16 ministerských postů pokrývají ženy pouze 3. Jestliže se tímto občanům republiky dává na vědomí, že 18% žen ve vládě je dostačující zastoupení poloviny populace, není potom divu, že zde neexistuje příliš silná vůle ke změně.

K napsání této práce mne, mimo trvalý zájem o problematiku rovnosti příležitostí mezi muži a ženami, inspiroval fakt, že Španělsko je stále ještě vnímáno jako machistická země, kde ženy pouze rodí děti a vaří večeři a muži nosí domů peníze. Našlo by se mnoho příkladů ze současného, nejen českého tisku. Na druhou stranu, pokud se v médiích objeví zmínka o novém španělském zákonu, který upravuje rovnoměrné rozložení domácích prací nebo jmenování těhotné ženy ministryní obrany, bývá tato informace mnohdy předána úsměvnou formou, až zesměšněním. Ještě výraznějším příkladem je mýtus o Španělsku jako zemi s jedním z nejvyšších počtů obětí genderového násilí. Kapitola této práce, která se problematice věnuje, ukáže, že většina států si podrobné statistiky nevede. Pokud tedy pouze Španělé zveřejňují počet žen zabitých svými partnery a ex-partnery, není divu, že se občané jiných zemí domnívají, že u nich partnerské násilí neexistuje. Jaký obrázek si poté mají čtenáři či diváci o Španělsku udělat, či ještě lépe, vzít si z něj příklad?

---

³ Nová vláda má hodně žen. Ale klíčoví jsou muži: Fischer, Janota, Kohout. *iHned.cz* [online]. 2009 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://domaci.ihned.cz/c1-36977170-nova-vlada-ma-hodne-zen-ale-klicovi-jsou-muzi-fischer-janota-kohout>>.

Cíle a členění práce

Časově se tato práce vymezuje Druhou španělskou republikou, která byla nastolena v roce 1931 a založením Ministerstva pro rovnost po parlamentních volbách v roce 2008. Období je to sice velmi dlouhé, ale sleduje stále jedinou linii – vývoj rovnosti příležitostí mezi muži a ženami. Práce je rozdělena do 5 kapitol, z nichž každá se člení na několik částí. Ke kvalitní analýze stavu dnešní španělské společnosti z hlediska rovnoprávného postavení mužů a žen bylo třeba vysvětlit, jakým způsobem fungovala frankistická společnost a podívat se na změny, které nastaly už během diktátorského režimu. Velmi zajímavá je problematika španělského feminismu, protože vývoj zde, vzhledem k okolnostem, nemohl probíhat stejně, jako v jiných zemích západní Evropy. Uvolněná 60. léta země neprožila a hnutí za práva žen, která s nimi byla spojena, se tak mohla začít rozvíjet až v 70. letech a plně se zapojit do přechodu k demokracii, kterým se zabývá kapitola následující. Tranzice měla pro formování dnešní španělské společnosti klíčový význam. Španělé se postupně, během pozvolné přeměny v demokratickou společnost, zbavovali dědictví frankismu a s tím i společnosti plné diskriminace a předsudků. Úkolem třetí kapitoly je srovnat Partido Popular a PSOE během období jejich vlády a zjistit, jakým způsobem se podílely na zlepšení postavení žen. Ukáže se, jestli konzervativní PP měla snahu socialisty zastavit nebo pokračovala v započatých politikách. Protože hlavním aktérem veškerých politik rovnosti příležitostí se od 80. let stal Instituto de la Mujer, byl do této kapitoly zařazen příspěvek o jeho vzniku a fungování. Velmi důležitým ukazatelem postavení žen ve společnosti je jejich politická participace a případné zavedení kvót. Proto byla do této práce zařazena samostatná kapitola o této problematice, která jednak porovnává počet členek jednotlivých politických stran, ženy v důležitých funkcích PSOE a Partido Popular a samozřejmě i zastoupení žen v celonárodním a evropském parlamentu. Není možné opominout fenomén, kterým předseda vlády Zapatero upozornil na změny ve španělské společnosti – země má již druhé volební období

paritní vládu, tedy složenou ze stejného počtu mužů a žen. Španělsko tímto krokem zařadil po bok Švédska a Finska. Žádná jiná země do té doby neměla vládu, která by reprezentovala genderovou diverzitu společnosti. Poslední kapitola této práce je nejrozsáhlejší samostatnou kapitolou, jelikož se věnuje tématu, na které i současná španělská vláda klade největší důraz – genderovému násilí. Vzhledem k tomu, že pojmy jako genderové násilí, domácí násilí či partnerské násilí mohou působit nejasnosti, je na úvod této kapitoly zařazeno jejich stručné vysvětlení. Cílem původně bylo porovnat Španělsko s evropskými či neevropskými zeměmi a pokusit se potvrdit či vyvrátit „všeobecně známou věc“, že Španělé jsou jedni z největších násilníků. Ukázalo se však, že získat data potřebná k porovnání obětí partnerského násilí není příliš jednoduché. Španělsko potřebnými statistikami disponuje, ale málokterá země je schopna poskytnout stejně podrobné údaje. Mezi takové patří i Česká republika. O problému se získáváním informací k této problematice bude pojednáno přímo v rámci kapitoly.

Španělské společnosti byl po 40 let diktátorského režimu nucen přísný patriarchát. Dnes je jednou z nejrovnoprávnějších na světě. Země předčila mnoho jiných států, které začaly diskriminaci žen odstraňovat postupně od 60. let s příchodem sexuální revoluce, ale dodnes se potýkají například s nízkou politickou participací žen a odporem společnosti k feminismu. Španělsko se dokázalo během 30 let dostat na úroveň skandinávských zemí, pro které je rovnoprávná společnost tradicí. Jakým způsobem? Podle některých tvrzení měla klíčovou roli pomalá tranzice, během které si společnost uvědomila, že se chce vymanit z frankistického dědictví, tedy i patriarchální společnosti založené na přísně katolické morálce. Zásadní úlohu lze připisovat i Instituto de la Mujer, založenému socialisty v roce 1983. Dodnes řídí veškeré politiky rovnosti příležitostí (i když je otázkou, kam se posune jeho role po založení Ministerstva pro rovnost). „Novoty“, jakými je paritní vláda, komplexní zákony o rovnosti a proti genderovému násilí, kterými se dnes Španělsko může pyšnit, přinesli až současní socialisté pod vedením Zapatera. Je tedy on, který

se prohlašuje za feministu, tím hlavním tahounem? Na výše uvedené otázky a mnohé další se pokusí nalézt odpovědi tato práce.

Vzhledem k tomu, že v práci nejsou vysvětlena veškerá fakta ohledně frankismu, tranzice nebo současné španělské politické scény, předpokládá se alespoň částečná znalost moderních španělských dějin.

Zhodnocení pramenů a literatury

Zpracovávat genderové téma už není v dnešní době nijak obtížné. Obzvláště pokud je zaměřené na Španělsko, kde se mu dostává velké pozornosti. Prameny a literatura pro vypracování této práce byly k dispozici převážně v jazyce španělském. Doplněny pak byly několika publikacemi v angličtině. Vhodnou inspirací se staly články Dariny Martykánové, historičky působící na Universidad Autónoma de Madrid, která občasně přispívá do různých českých internetových médií na téma španělská společnost. V České republice je možnost výzkumu na téma španělského genderu značně omezená. Dnes je již sice je mnoho informací na internetu, především díky snaze španělské vlády co nejvíce informovat o rovnoprávnosti a genderovém násilí, přesto však byl třeba strávit nějaký čas v Madridu a seznámit se s bohatstvím dokumentačního centra Instituto de la Mujer a místních univerzitních knihoven. První zmíněná instituce přinesla bohužel zklamání. Dokumentační středisko IdM je sice výborně vybavené, ale nepovoluje jiné než prezenční výpůjčky a neposkytuje dostatečné zázemí pro jejich studium na místě. Proto se hlavním zdrojem literatury pro tuto práci stala velmi kvalitně vybavená část knihovny Universidad Autónoma de Madrid, zaměřená pouze na genderová studia.

Základní uvedení do problematiky a vysvětlení jednotlivých pojmů poskytly 3 práce: *Veinte Años de políticas de Igualdad*⁴ od

---

⁴ ASTELARRA, Judith. *Veinte años de políticas de igualdad*. 1. edición Madrid: Ediciones Cátedra Universitat de València Instituto de la Mujer, 2005. 394 s. Feminismos. ISBN 84-376-2228-X.

španělské profesorky sociologie Judith Astelarra, *New Women of Spain*⁵, vydané v roce 2005 pod vedením Elisabeth Sotelo, zakladatelky Ženských studií na univerzitě v německém Koblenz-Landau a *Gendering Spanish Democracy*⁶, jejímiž autorkami jsou 3 akademičky 2 britské (Monica Threlfall a Christine Cousins) a jedna španělská (Celia Valiente). Všechny tyto tři knihy mají jednu velkou společnou nevýhodu. Byly vydané v roce 2005, ale zřídka v nich lze nalézt informaci z nového tisíciletí. Zpracovávají tedy pouze období frankismu, tranzice, vládu PSOE do roku 1996 a první období Partido Popular. Většina nedostatků, o kterých se zmiňují, už byla od té odstraněna díky Zapaterovi. *Veinte Años de políticas de Igualdad* byla z těchto tří jedinou španělsko-jazyčnou a přes svůj název (*Dvacet let politik rovnosti*) věnovala poměrně hodně prostoru frankistickému režimu a i nutným, pozitivním změnám ještě před jeho koncem. Na rozdíl od ostatních, které frankismus sice také zmiňovaly, ale pouze v negativním smyslu. Autorky druhých dvou uvedených, *New Women of Spain* a *Gendering Spanish Democracy* měly všechny stejný cíl: poskytnout podrobný pohled na měnící se španělskou společnost anglicky mluvícímu publiku. Bohužel stejné téma, se stejným cílem a rokem vydání. Rozsáhlý projekt *New Women of Spain* sestává z 6 tematických celků, dohromady 30 esejů španělských autorek, vědeckých pracovníků z různých oborů. Ne všechny eseje se zaměřují na Španělsko, téměř polovina se týká genderových teorií a historického postavení žen všeobecně. Zbylá část se značně překrývá – autorky narážejí na stejné problémy, uvádějí stejná data a odkazují na stejné prameny. Výjimkou jsou dvě eseje, které bych zde ráda doporučila, přestože až tak úplně nesouvisí s tématem této práce. Příspěvek editorky Elisabeth de Sotelo, ve kterém zajímavě srovnává feminismus španělský, německý a americký. Podobné srovnání přináší nový pohled, avšak je přínosné spíše pro hlubší studium feminismu 19.

---

⁵ SOTELO, Elisabeth de. *New Women of Spain*. číslo vydání tu není Münster: Lit Verlag, 2005. 464 s. ISBN 3-8258-6199-6.

⁶ THRELFALL, Monica, COUSINS, Christine, VALIENTE, Celia. *Gendering Spanish Democracy*. 1st edition. New York: Routledge, 2005. 239 s. Routledge Advances In European Politics. ISBN 0415347947.

století. A neméně zajímavá esej Alicie H. Puleo, kde autorka nahlíží na matadorky skrze sexismus a androcentrismus. Nejprve poskytne pohled do historie ženy jako aktivní účastnice býčích zápasů a představí uznávanou evropskou matadorku Christinu Sánchez, která byla svou snahou získat významné postavení v mužském světě matadorů považována svého času za militantní feministku. Poté však začne její působení zpochybňovat a svůj esej uzavírá otázkou, jestli se máme radovat z toho, že se ženě podařilo překonat společenskou nevraživost a úspěšně vstoupit do býčí arény mezi muže nebo ji máme zavrhnout, protože je fascinovaná týráním a zabíjením zvířat. Podobný problém s překrýváním témat jednotlivých příspěvků má i poslední zmíněná kniha z této trojice, *Gendering Spanish Democracy*. Autorky se zde velmi často opakují, což je na jednu stranu někdy i vhodné pro lepší pochopení souvislostí, ale není třeba, aby bylo na začátku každé kapitoly vysvětleno, co byl frankismus, tranzice a kdy ve Španělsku vládla levice a kdy pravice. Příspěvky působí, jako by ani nepatřily do jedné práce, ale byly vydány samy za sebe. Jak již bylo řečeno, tyto knihy zpracovávaly maximálně první období pravicové Partido Popular. Novější informace byly získány především z publikací vydaných Instituto de la Mujer, ze zákonů, internetového tisku – především El País nebo BBC. Statistické údaje byly ověřovány z několika zdrojů, ale bylo zjištěno, že většina španělských prací používá jako svůj zdroj oficiální data, která jsou uvedena na stránkách Instituto de la Mujer. To snad dostatečně svědčí o kvalitě těchto údajů, které byly v loňském roce, k 25 výročí této instituce, shrnuty a vydány v rozsáhlém přehledu *Las mujeres en cifras 1983 – 2008*⁷. Tato, téměř 200 stránková publikace, je výbornou ukázkou toho, jak Španělsko už dlouho a systematicky sbírá data o ženách a snaží se získat co nejvíce informací, které mohou pomoci při vytváření nových politik. Potvrzuje to i práce *Buenas prácticas de las Administraciones Públicas en*

---

⁷ *Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008*. Madrid: Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW: http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf.

*Materia de Mainstreaming de Género*⁸, která je jednou z mnoha publikací vydanou Instituto de la Mujer a přináší netradiční formu pohledu na mainstreaming – skrze praktické příklady z celonárodní i regionální úrovně. Je rozhodně velkým přínosem pro lepší pochopení celého procesu mainstreamingu, na kterém jsou španělské politiky prosazování rovnosti příležitostí postaveny.

Nejtěžším úkolem se ukázalo najít dostatek údajů pro kapitolu o partnerském násilí. Nebyl nejmenší problém dohledat španělská data, jelikož natolik detailní a aktuální statistiky, jaké má na svých stránkách Instituto de la Mujer a Ministerstvo pro rovnost, jsou vzácnou výjimkou. Ve chvíli, kdy bylo potřeba získat údaje o kterékoli jiné zemi, se ukázalo, že to nebude nejjednodušší. Na internetových stránkách ministerstev vnitra, sociálních věcí jednotlivých států Evropské unie se požadované informace vyskytovaly zřídka. Organizace jako například OSN nebo Rada Evropy, které se problematikou genderového násilí zabývají, nemají k dispozici ucelené statistiky a poskytují pouze kusé údaje bez uvedení zdroje. Nejdůvěryhodnějším a nejpropracovanějším se nakonec ukázala volně přístupná studie *Centro Reina Sofia*⁹ pro studium násilí ve Valencii, jejíž autoři sami oslovili snad všechny země světa s požadavkem o poskytnutí informací o domácím násilí. Problémy, které měly při sběru těchto dat a výsledky jejich práce budou uvedeny v konkrétní kapitole o partnerském násilí.

---

⁸ *Buenas prácticas de las Administraciones Públicas en materia de Mainstreaming de Género*. Luisa Soleto. 1. edición Madrid: Instituto de la Mujer, 2007. 140 s. Observatorio; sv. 8. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/igualdad/Mainstream_Adm.pdf>.

⁹ SANMARTÍN, José. *II Informe Internacional. Violencia contra la mujer en las relaciones de pareja (estadísticas y legislación)*. 2. edición aum. Valencia: Centro Reina Sofía, 2007. 60 s. Dostupný z WWW: <<http://www.centroreinasofia.es/informes/11Informe.pdf>>.

1. POSTAVENÍ ŠPANĚLSKÝCH ŽEN V OBDOBÍ DRUHÉ REPUBLIKY A BĚHEM REŽIMU GENERÁLA FRANKA

Cílem této kapitoly je poskytnout představu o postavení španělských žen během frankismu. Není tedy příliš rozsáhlá, ale je velmi důležitá pro pochopení postoje dnešní španělské společnosti k rovnosti příležitostí mužů a žen. Nejdříve bude nutné se stručně podívat na práva Španělek za Druhé republiky, jelikož v kontrastu se situací během diktátorského režimu, působí až neuvěřitelně. Poté se kapitola zaměří na postavení žen v průběhu samotného režimu, a to jak z hlediska legislativního, tak společenského. Mezi těmito dvěma aspekty je značný rozdíl, už proto, že co se týče například politických práv, byly na tom ženy v podstatě stejně jako muži (jednotlivec neměl během vlády generála Franka příliš práv). Z hlediska společenského však byla žena muži naprosto podřízena a její hlavní a mnohdy jedinou životní rolí byla manželka a matka. Spojení diktátorského režimu, který byl založen na silném „macho“ muži a submisivní ženě, s tradičním španělským katolictvím způsobilo, že v zemi nikdy neproběhla 60. léta à la Západ, tedy nedošlo, mimo jiné, ani k rozvinutí feministického hnutí. Španělský feminismus se mohl začít rozvíjet až v 70. letech 20. století, teprve po smrti Franciska Franka y Bahamonde (v listopadu 1975), tedy s mnohaletým zpožděním oproti západní Evropě. Na druhou stranu, španělská společnost sice nemohla navázat na volnomyšlenkářská hnutí, ale v rámci „movidy“¹⁰ dohnala západní Evropu velmi rychle

---

¹⁰ Termínem La Movida Madrileña se označuje období cca 10 let po smrti generála Franka, které se vyznačuje rostoucí španělskou ekonomikou, ale především výraznou proměnou španělské společnosti. Snaha odpoutat se od dědictví frankismu byla spojena se sexuální revolucí, divokým společenským životem a užíváním drog. La Movida se z Madridu (proto Madrileña) velmi rychle rozšířila do dalších španělských měst a jednou z předních osobností měnící se kultury se stal režisér Pedro Almodóvar.

1.1. Demokratické ideje krátké Druhé republiky (1931 – 1936)

Ústava Druhé republiky vydaná v roce 1931¹¹ přiznala Španělkám volební právo, zavedla civilní sňatek a obsahovala několik odstavců prosazujících rovnost a zakazujících diskriminaci na základě pohlaví, rasy nebo náboženského přesvědčení.¹² Na ni navázaly o rok později nové zákony, které usnadnily ženám přístup ke vzdělání a placené práci a v roce 1936 byl legalizovaný rozvod.¹³ Období pokusu o vytvoření demokratické republiky bylo tak krátké, že se jeho odkaz nestačil vrýt do španělské společnosti natolik, aby na něj mohlo být v 70. letech 20. století navázáno. Srovnání ústavy Druhé republiky s dnes platnou ústavou, přijatou v roce 1978¹⁴, však ukazuje, že se požadavkem na rovnoprávnost a eliminaci diskriminace od sebe příliš nelišily.

Artículo 25. *„No podrán ser fundamentos de privilegio jurídico: la naturaleza, la filiación, el sexo, la clase social, la riqueza, las ideas políticas ni las creencias religiosas.”*¹⁵

Článek 25. *“Soudní výsada se nesmí zakládat na: národnosti, původu, pohlaví, sociální třídy, bohatství, politickém smýšlení, ani na náboženském přesvědčení.”* (vlastní překlad autorky)

Artículo 36. *“Los ciudadanos de uno y otro sexo, mayores de veintitrés años, tendrán los mismos derechos electorales conforme determinen las leyes.”*¹⁶

---

¹¹ Ve srovnání s většinou evropských zemí umožnilo Španělsko ženám volit spíše později, vzhledem k tomu, že většina jich zavedla rovné volební právo téměř ihned po první světové válce.

¹² *Palacio de las Cortes Constituyentes a 9 de Diciembre de 1931 : CONSTITUCIÓN DE LA REPÚBLICA ESPAÑOLA* [online]. 1999 [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.icsi.berkeley.edu/~chema/republica/constitucion.html>>.

¹³ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 98.

¹⁴ Viz kapitola Tranzice – rozloučení s patriarchátem.

¹⁵ *Palacio de las Cortes Constituyentes a 9 de Diciembre de 1931 : CONSTITUCIÓN DE LA REPÚBLICA ESPAÑOLA* [online]. 1999 [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.icsi.berkeley.edu/~chema/republica/constitucion.html>>.

¹⁶ *Ibidem*.

Článek 36. “*Občané jednoho i druhého pohlaví, starší 23 let, budou mít stejná volební práva ve shodě s příslušnými zákony.*” (vlastní překlad autorky)

Artículo 40. “*Todos los españoles, sin distinción de sexo, son admisibles a los empleos y cargos públicos según su mérito y capacidad, salvo las incompatibilidades que las leyes señalen.*”¹⁷

Článek 40. “*Všem Španělům, bez rozdílu pohlaví, je umožněno vykonávat zaměstnání a veřejné funkce dle zásluh a schopnosti, kromě neslučitelnosti vyznačené v zákonech.*” (vlastní překlad autorky)

Artículo 43. “*...El matrimonio se funda en la igualdad de derechos para ambos sexos...*”¹⁸

Článek 43. „*...Manželství se zakládá na rovných právech obou pohlaví...*“ (vlastní překlad autorky)

1.2. Upevňování patriarchy během frankismu

Občanská válka ve druhé polovině 30. let rozdělila španělskou společnost na dva soupeřící tábory – fašistický a demokratický, a položila základ jediné povolené ženské organizaci následně nastoleného diktátorského režimu generála Franka v roce 1939. Sección Femenina (ženská sekce) frankistické strany Falange dostala za úkol vrátit ženy o několik let zpět, před veškeré novátorské zákony a známky feminismu, které přinesla Druhá republika. Dosavadní legislativa byla nahrazena novou. Muž jako otec a manžel dostal plnou moc nad manželkou a celou rodinou. Vdaná žena musela od roku 1946

---

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

získat povolení od manžela, pokud chtěla pracovat za mzdu.¹⁹ Už od roku 1938 však byly zvýhodněny ty, které opustily zaměstnání při vstupu do manželství. Obdržely od státu „věno“ za to, že odted' se budou věnovat pouze rodině.²⁰ To bylo podpořeno dalšími rodinnými příspěvky, které byly vypláceny pouze mužům k výplatě a odvozovaly se od počtu a věku dětí. Postaveno mimo zákon bylo cizoložství (mimomanželským dětem byla odepřena občanská práva), antikoncepce a trestána byla nejen její uživatelka, ale i lékař, který ji předepsal. Nezákonné bylo samozřejmě i umělé přerušování těhotenství.²¹

Uvedené politiky období frankistické diktatury, které souvisely se ženou a rodinou, byly postaveny na katolické ideologii, která podporovala patriarchát, omezila roli ženy na biologickou funkci a uvázala ji zákonnými prostředky v domácnosti. Vzhledem k tomu, že ve 40. letech bylo zaměstnáno celkem 8% španělských žen²², lze říci, že politiky byly v dosažení svého cíle úspěšné. Pokles zaměstnanosti žen se podařilo prolomit až v 60. letech, kdy byla ve Španělsku potřeba pracovní síla z důvodu rychlého ekonomického rozvoje a narůstajícího přílivu turistů.²³ Byla zrušena nutnost souhlasu manžela k zaměstnání vdané ženy a rozšířeny možnosti získání vzdělání. V roce 1961 byl přijat zákon, který zakázal diskriminaci na základě pohlaví a ustavil princip rovné odměny za stejnou práci. Pro usnadnění zaměstnávání žen byly zakládány mateřské školy a jesle. Od konce 60. let pak připouštěl generál Franco další možné výhody sociálního státu dle evropského vzoru. Vždy však v rámci režimu, tedy nerozšiřoval

---

¹⁹ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 103.

²⁰ Podobná opatření na udržení žen v domácnosti se objevila i ve Francii: nejprve již po 1. světové válce za účelem uvolnění pracovních míst mužům vracějícím se z války a podpořením porodnosti, podruhé pod heslem Travail, Famile, Patrie během 2. světové války po vyhlášení l'État français vedeného maršálem Pétainem.

²¹ MARTYKÁNOVÁ, Darina. Feminismus a redefinice ženství a mužství v demokratickém Španělsku. *Britské listy* [online]. 2006 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/27471.html>>.

²² ASTELARRA, Judith. 2005. s. 100.

²³ SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 34.

občanské svobody, ale pouze sociální pomoc pracujícím, starším či invalidním.²⁴

Kromě legislativních opatření, která byla popsána výše, bylo upevnění patriarchálního modelu podpořeno četnými politikami a ideologickou kampaní. Role byly jasně vymezeny takzvanou biologickou předurčeností a prostor pro diskuzi neexistoval. Muž zastával funkci živitele rodiny a žena pečovatelky o rodinný krb. Západní feministické hnutí bylo otevřeně haněno, což mělo později za následek stejný efekt, jako lze spatřit dodnes v České republice, tedy že feminismus je viděn jako něco nežádoucího. Takové mínění měly i španělské ženy, které se dnes díky němu těší z rovnoprávného postavení. Jedním ze základních nástrojů k rozšiřování nové ideologie a resocializace žen se staly školy a vzdělávací politika. Nejprve byla na základních školách zavedena oddělená výuka dívek a chlapců, a poté byly budoucím hospodyňkám zavedeny předměty typu péče o domácnost a děti. Za výuku nazvanou „domácí věda“ byla zodpovědná Sección Femenina a od roku 1944 z ní musely skládat zkoušku všechny ženy, které chtěly získat univerzitní titul.²⁵ Aby režim, a především Sección Femenina, která byla zodpovědná za ženskou populaci, podpořily svou snahu o vytlačení žen ze sféry veřejné, byly vydávány odborné publikace a výchovné články v ženských časopisech. Podobné texty přinášely ta nejvíce stereotypní vysvětlení, proč ženy nemohou mít filosofické myšlení, nikdy se neproslaví jako hudební skladatelky nebo vědkyně, ale budou vždy výbornými matkami.²⁶

---

²⁴ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 101.

²⁵ Ibidem. s. 104.

²⁶ THRELFALL, Monica. 2005. s. 17.

1.3. Feministické hnutí součástí opozice frankistického režimu

Začátky španělského feminismu nebyly jednoduché. 40 let diktátorského režimu, který spolu s církví vyžadoval naprostou poslušnost a mravní čistotu ženy, nedal příliš velký prostor pro emancipaci, ani sexuální revoluci. Španělský feminismus se však dokázal vytvořit v podstatě z ničeho a během 30 let dohnat a předčít evropský. Nebyla zde možnost navázat ani na feminismus 19. století a začátku 20., tak, jak jej známe z Velké Británie USA či Francie. V 19. století zde neexistovala žádná významná liberální strana a až do meziválečného období nebyla ženská práva brána v potaz.²⁷ Kvůli katolicismu byla země více méně odříznutá od zbytku světa a příliš revolučních myšlenek sem nemělo šanci proniknout. Jediné ženské organizace, které existovaly, byly právě katolické.²⁸ Ve 2. polovině 19. století se objevilo několik žen, které se zasazovaly o rozšíření svobod (1869 získaly Španělky díky nové ústavě přístup ke vzdělání), ale takové pokusy byly minimální. Na druhou stranu měly Španělky možnost studovat i na univerzitách, a to včetně doktorských programů už na konci 19. století.²⁹ Od roku 1918 existovala Asociación Nacional de Mujeres Españolas (Národní asociace španělských žen), jejíž zakladatelkou byla reformní katolička María Espinosa. Asociace nebyla radikální, spíše prosazovala práva žen v souladu s katolicismem.³⁰ Během frankismu převzala nad ženami „ochrannou ruku“ již zmíněná Sección femenina a její tvrdost povolila, až když bylo ženy potřeba jako pracovní síly při zvyšující se zájmu turistů o Španělsko.

Spolu s růstem španělské ekonomiky v 60. letech rostla, i když o poznání pomaleji, i levicová opozice frankistickému režimu. Částečně v jejím rámci a částečně mimo ni, se utvářely i ženské feministické skupiny. Po pádu režimu, kdy se opoziční skupiny staly hlavními

---

²⁷ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 98.

²⁸ THRELFALL, Monica. 2005. s. 20.

²⁹ SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 31.

³⁰ Ibidem. s. 32.

tahouny společenské přeměny, se jejich propojení projevilo na vzájemném porozumění a ulehčila se tím cesta feministickým požadavkům, které zaznívaly během období demokratizace. Nutnost určitých změn přiznávala i Sección Femenina, ženská sekce jediné povolené politické strany Falange. Nikdy však nezapomněla zdůraznit, že se tak nesmí dít na úkor ženské přirozenosti.³¹ Existovalo několik menších i větších ženských skupin, které byly různě orientované – na vzdělání či na politickou participaci žen. Již v 60. letech probíhaly v El Seminario de Estudios Sociológicos sobre la Mujer (Seminář sociologických studií o ženě) diskuze o úloze ženy v životě a jiné ženské undergroundové skupiny se zabývaly například díly Simone de Beauvoir a Betty Friedan.³² Nejdůležitější feministickou organizací bylo Movimiento Democrático de Mujeres (Demokratické hnutí žen), které vzniklo v roce 1965 a bylo napojeno na španělskou komunistickou stranu. Ne všechny jeho členky byly zároveň členkami komunistické strany, ale velká většina čelních představitelk ano. Později bylo MDM přímo využito k verbování nových členek. Toto hnutí vydalo během svého působení několik manifestů, ve kterých se věnovalo především požadavkům na zlepšení životních podmínek žen v domácnosti, umožnění přístupu ke vzdělání, uznání stejné odměny za stejnou práci a v neposlední řadě požadovaly reformu občanského zákoníku – odstranění veškerých forem legální diskriminace žen.³³ Vzhledem k tomu, že organizace musela působit v ilegalitě, stejně jako veškerá opozice, rozšiřovala své myšlenky například skrze Asociación de Amas de Casa (Asociace hospodyněk), legální skupinu při Sección Femenina. Tento systém však příliš nefungoval a mnoho členek Movimiento Democrático de Mujeres, které účelově vstoupily do Asociación Amas de Casa, bylo na konci 60. let zatčeno. Výrazněji pak navázaly na svou činnost až ke konci režimu, v roce 1975, který byl Organizací spojených národů vyhlášen Mezinárodním rokem ženy. Několik ženských skupin se pod záštitou UNESCO spojilo a začaly

---

³¹ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 118.

³² SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 11.

³³ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 119.

společně plánovat Primeras Jornadas de Liberación de la Mujer en España (První dny osvobození španělské ženy).³⁴ K úspěchu této, ještě částečně ilegální, akce zajisté přispěla i smrt generála Franka, několik dní před konáním akce. Té se nakonec zúčastnilo na 500 žen, což v tehdejší zmatené době a nejisté situaci, byl značný úspěch.

Čtyřicetileté období frankistického režimu je možné rozdělit, co se týče postavení žen, na dvě části. Nejprve byla snaha je naprosto podřídít mužům, zbavit co nejvíce práv, možnosti chodit do zaměstnání a nechat jim prostor pouze v péči o domácnost a děti. Tato snaha byla úspěšná, v 50. letech pracovalo minimum žen, avšak na jejich konci a především během let 60., se tato politika ukázala být celkem nevýhodnou. Ekonomická situace Španělska se lepšila, především díky přílivu zahraničních turistů, a bylo potřeba nové pracovní síly, hlavně v oblasti služeb.³⁵ Režim tak musel začít odstraňovat překážky, které bránily ženám v získání zaměstnání. Ženám se tak naskytla příležitost vstoupit na pracovní trh a díky tomu musely dostat i další práva. Společnost se pomalu začínala měnit. Ve stejnou dobu už se ve Španělsku vytvářela opozice a feministická hnutí, jako její součást, takže ve chvíli, kdy Franco zemřel, byla už půda připravena na změny.

---

³⁴ THRELFALL, Monica. 2005. s. 26.

³⁵ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 103.

2. TRANZICE – ROZLOUČENÍ S PATRIARCHÁTEM

Předchozí kapitola referovala o frankistickém režimu, který se po většinu doby svého trvání snažil upevňovat patriarchát 19. století, kterého se Evropa od konce 1. světové války pomalu zbavovala. Tato kapitola se bude věnovat právě procesu odstraňování patriarchálního odkazu 40 let diktátorského režimu. K tomu Španělsko dospělo až po smrti generála, v roce 1975, kdy se v rámci celospolečenské přeměny rozhodlo vydat směr demokracie, se kterou je neoddělitelně spjata i rovnost mužů a žen. Ve vymezení období přechodu od diktatury k demokracii³⁶ se autoři liší. Shodují se sice v tom, že počátkem byla smrt generála Franka, avšak někteří považují za ukončení tranzice rok 1978 – přijetí nové španělské ústavy³⁷, jiní až rok 1986 - vstup Španělska do Evropských společenství.³⁸ Tranzice byla pozvolná, nejednalo se o revoluční odstranění režimu. Byla umožněna kombinací sociálních a politických změn, což napomohlo tomu, že požadavky na odstranění diskriminace žen byly plně začleněny do celé přeměny jako součást cíle dosažení demokracie. Proto je toto období přechodu k demokracii pro politiky rovnosti příležitostí velmi důležité. Požadavky na začlenění rovnosti mužů a žen do procesu demokratizace přicházely zároveň se zřizováním nových institucí, což je možná o trochu snazší, než když se je snaží aplikovat zkostnatělá státní správa. Celá španělská společnost byla dychtivá změn. Kromě feministického hnutí a jeho vlivu na začlenění rovnoprávnosti do španělských politik, bude v této kapitole nahlédnuto i do nové španělské ústavy.

---

³⁶ Používá se i termínu tranzice, ze španělského transición.

³⁷ ASTELARRA, Judith. 2005., SOTELO, Elizabeth de. 2005.

³⁸ KUNSKÁ, Zuzana. *ŠPANIĚLSKO – OD FRANKISTICKEJ TRADÍCIE K EURÓPSKEJ MODERNITE*. [s.l.] : [s.n.], 2006. 32 s. Dostupný z WWW: <http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/95_033_Kunska.pdf>.

2.1. Feministické hnutí a politické strany v době tranzice

Požadavky na začlenění ženských práv do procesu demokracie vznášelo především španělské feministické hnutí, které vzniklo v polovině 70. let spojením několika, do té doby ilegálních, feministických skupin a částečně se stalo součástí nové politické reprezentace. Základem úspěšných jednání s nastupujícími politickými silami byly kontakty, které si španělské feministky vytvořily s levicovou opozicí ještě v době diktatury, a také ochota nastupujících politických stran s nimi jednat. Blížily se totiž první demokratické volby a strany hledaly co největší podporu.³⁹ Byl tu však trochu rozpor v dalším fungování feministického hnutí – část chtěla pokračovat v rámci nově vytvářených politických stran (ve formě ženských komisí) a část chtěla pokračovat na vlastní pěst, jako feministické uskupení a požadovat změny z venku. Další rozepře působil fakt, že některé skupiny se chtěly věnovat čistě problematice diskriminace žen a jiné se radši zapojily do celkového procesu demokratizace (názor zastávaný především MDM, tedy hnutím napojeným na komunistickou stranu).⁴⁰ Tato nejednotnost způsobila, že španělský feminismus se nikdy nestal příliš výrazným. Částečně se sice španělské feministické hnutí spojilo při přípravách již zmíněných Primeras Jornadas v rámci Mezinárodního roku ženy, avšak toto sjednocení nepřetrvalo déle než do konání Segundas Jornadas Estatales (Druhé celostátní dny) v roce 1979.⁴¹ Poté už feministické hnutí jen ztrácelo na síle, drobilo na menší části a přestávalo být viditelné jako jednotná organizace. Na druhou stranu se jeho členky se svými požadavky čím dál více začleňovaly do politického života země. Především skrze vstřícný postoj levicových stran byly požadavky na zrovnoprávnění žen postupně zařazovány do legislativních opatření. Během 70. let si většina levicových stran vytvořila vlastní ženskou organizaci. Komunistická strana byla spojená s Movimiento Democrático de

---

³⁹ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 117.

⁴⁰ SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 11.

⁴¹ Ibidem. s. 11.

Mujeres již od 60. let, ale až do legalizace nikdy opravdu nepodporovala vyřešení ženské otázky. Když nebyla ani jedna z těchto organizací ještě v roce 1976 legalizovaná, sblížilo je to, a komunisté se začaly o požadavky MDM zajímat více. Ve druhé polovině 70. let zavedla na všech stranických úrovních ženské výbory, které organizovaly debaty o ženských právech. Podporu komunistické strany získaly téměř veškeré požadavky, kromě těch, které se týkaly antikoncepce a umělého přerušování těhotenství. Na kongresech PCE se většinou řešila ženská otázka jen v rámci všeobecné debaty o dělnickém hnutí (teorie, která praví, že osvobození ženy vychází z dělnického hnutí).⁴²

Nebylo tedy potřeba takového tlaku zvenčí, když se španělské feministky dokázaly dostat do nitra politických stran a přesvědčit politiky o nutnosti změny zevnitř. K dalšímu utlumení feministického hnutí přispěl i pokus o státní převrat v roce 1981. Nejen politici, ale i ženské organizace se začaly soustředit více na budování stabilní demokracie.⁴³ Mezi požadavky, které byly pro španělské feministky v tu dobu zásadní, patřila eliminace veškerých forem diskriminace, zavedení sexuální výuky, vytvoření poradních center pro plánování rodiny, možnost legálního a bezplatného umělého přerušování těhotenství, změny v občanském zákoníku a odstranění zákonů o společenské nebezpečnosti homosexuálů.⁴⁴ A i přesto, že zpočátku byly cíle přeměny poměrně nejasné, byla v roce 1978 schválena nová španělská ústava, která přinesla Španělsku vytouženou demokracii.

---

⁴² ASTELARRA, Judith. 2005. s. 130.

⁴³ Ibidem. s. 128.

⁴⁴ MARTYKÁNOVÁ, Darina. Feminismus a redefinice ženství a mužství v demokratickém Španělsku. *Britské listy* [online]. 2006 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/27471.html>>.

2.2. Španělská ústava 1978

Přijetí nové španělské ústavy, která by nahradila stávající nedemokratickou frankistickou, bylo hlavním úkolem politiků v období přechodu k demokracii. Nová ústava byla na konci roku 1978 schválena oběma parlamentními komorami, ratifikována ve všeobecném referendu, podepsána králem a v nezměněné podobě platí dodnes. Rovnoprávnosti a nediskriminaci se v ní dotýká několik článků, tím nejdůležitějším je však číslo 14:

„Los Españoles sont iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.“⁴⁵

„Španělé jsou si rovni před zákonem, aniž smí převážit diskriminace z důvodu původu, rasy, pohlaví, náboženství, mínění nebo jakékoli jiné osobní nebo sociální vlastnosti nebo okolnosti.“ (vlastní překlad autorky)

Feministické hnutí aktivně spolupracovalo s politiky a dávalo podněty na zařazení rovnoprávnosti do ústavy. Většina z nich byla přijata, přesto se v referendu v prosinci roku 1978 některé feministické skupiny vyslovily proti ústavě.⁴⁶ Důvodem byl článek číslo 15, který praví: *„Todos tienen derecho a la vida...“⁴⁷*, tedy že všichni mají právo na život. Socialisté a komunistická strana se snažili prosadit, aby v tomto článku bylo použito „všechny osoby“, místo všichni, čímž by se ponechal prostor pro další diskuzi o umělém přerušení těhotenství, ale jejich návrh neprošel.⁴⁸ I při referendu o nové ústavě se ukázalo, jak je španělské feministické hnutí

---

⁴⁵ *Constitución española de 1978*. [s.l.] : [s.n.], 2003. 55 s.

⁴⁶ SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 44.

⁴⁷ *Constitución española de 1978*. [s.l.] : [s.n.], 2003. 55 s.

⁴⁸ SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 44.

nejednotné. Část radila hlasovat pro a ústavu viděla jako výchozí bod pro další vývoj. Část ji kategoricky odmítala – všechno nebo nic.⁴⁹

Článek 15 je dnes spolu s článkem 57, který upravuje následnictví španělského trůnu, „skvrnou“ na snaze politiků a většiny společnosti dosažení rovnoprávnosti. Zmíněný článek, který upravuje následnictví, sice nevylučuje nástup ženy (dcery krále) na španělský trůn, ale nastavuje poměrně složitý systém přednostních nástupnických práv, který pokaždé zvýhodní (i druhorozeného) muže před (prvorozenou) ženou.⁵⁰ Politická vůle změnit toto nastavení zde je, avšak znamená zásah do ústavy a otevřít takovou debatu se současný předseda vlády Zapatero obává, jelikož by to mohlo způsobit zesílení tlaku některých autonomních oblastí na rozšíření pravomocí. Nehledě na to, že ke změně ústavy je ve Španělsku potřeba rozpustit parlament a požadované změny nechat potvrdit v referendu. Neočekává se tedy, že by ke změnám došlo dříve než v roce 2012, kdy se mají konat nejbližší parlamentní volby.⁵¹

Ústava sice je demokratická, uznává všeobecnou deklaraci lidských práv, povolila používání antikoncepce a legálně zrovnoprávňuje španělské ženy se španělskými muži, ale k reálné rovnoprávnosti měla země v době jejího přijetí ještě hodně daleko. Za úspěšný přechod k demokracii, ústavu a první pozitivní změny ohledně ženských práv, byl zodpovědný Adolfo Suárez a jím vytvořená politická strana Unión de Centro Democrático (UCD, Unie demokratického středu), která vládla právě v období tranzice 1977 – 1982. Suárez se stal premiérem už v roce 1976, kdy jej král Juan

---

⁴⁹ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 126.

⁵⁰ *Constitución española de 1978*. [s.l.] : [s.n.], 2003. 55 s.

⁵¹ MARCOS, CHARO. LOS 'PROBLEMAS' SI EL PRIMOGÉNITO ES PRIMOGÉNITA: Pendientes de la Constitución hasta saber si será niño o niña. *El Mundo.es*. 2005, Dostupný z WWW: <<http://www.elmundo.es/documentos/2005/05/espana/sucesion/lasucesion/index.html>>.

Carlos pověřil sestavením vlády.⁵² Právě na jeho úspěchy mohli navázat jeho následovníci a rozvíjet demokratické Španělsko.

Kromě legislativního zrovnoprávnění, jak bylo vysvětleno v předchozí části této kapitoly, začala UCD vydávat různá opatření na podporu reálné rovnosti, dle požadavků, které vycházely nejčastěji ze strany feministických skupin, a byly v souladu s návrhy OSN o odstranění diskriminace žen⁵³. Už od konce 70. let byla zakládána centra pro plánování rodiny, což bylo důležitým prvkem sexuální osvěty, vzhledem k téměř čtyřicetiletému zákazu antikoncepce. Na univerzitách vznikala postupně ženská a genderová studia a v roce 1977 vláda vytvořila pod ministerstvem kultury Subdirección de la Condición Femenina (Odbor pro postavení žen), které mělo za úkol podporovat zrovnoprávnění žen a přicházet s návrhy na zlepšení sociálních podmínek.⁵⁴ Je chvályhodné, že v tak složité době, kdy se Španělskou muselo soustředit na vymanění se z nedemokratického režimu a snažit se pozvednout ekonomickou situaci země, bylo schopné podpořit úsilí feministických organizací a připravit půdu pro nastolení rovnosti mezi muži a ženami.

---

⁵² KUNSKÁ, Zuzana. *ŠPANIELSKO – OD FRANKISTICKEJ TRADÍCIE K EURÓPSKEJ MODERNITE*. [s.l.] : [s.n.], 2006. 32 s. Dostupný z WWW:

<http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/95_033_Kunska.pdf>.

⁵³ V rámci OSN byla založena Komise pro právní a sociální podmínky ženy, která vydává doporučení a působí jako poradní orgán, už v roce 1946. *Evaluación de las Políticas de Igualdad*. Madrid : Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, 1999. 216 s.

⁵⁴ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 127.

3. POLITIKY ROVNOSTI PŘÍLEŽITOSTÍ 1983 - 2008

Pouta s frankistickou minulostí byla již více či méně zpřetrhána. Nová generace mladých politiků čekala na svou šanci a také ji patřičně využila. V roce 1982 vyhráli volby socialisté a předsedou vlády se stal na 14 let Felipe González, který přivedl zemi do Evropských společenství, zviditelnil ji na mezinárodním poli a učinil z ní „hospodářský zázrak“. Zrovnoprávnění mužů s ženami sice nepatřilo mezi vládní priority, ale v rámci jiných politik a snah, například o vstup do ES, byl v této oblasti učiněn velký pokrok. Na začátku bylo vytvoření Instituto de la Mujer, ze kterého se stal tahoun politiky rovných příležitostí. Mezitím hledala své místo na španělském politickém poli pravicová Partido Popular, které se podařilo převzít vládu nad Španělskem v roce 1996, v čele s mladým José Mariou Aznarem. Ten dovedl zemi k přijetí eura, výrazně se mu povedlo snížit nezaměstnanost a přes veškerá očekávání částečně pokračovat i v rozvoji ženských práv. Pravice se mohla těšit ještě z jednoho vítězství, v roce 2000, ale o 4 roky později se podařilo vyhrát volby znovu PSOE, tentokrát už s volením programem, který cílil, mimo jiné, na odstranění tradičního španělského machismu, sliboval mnoho nových zákonů pro zlepšení postavení žen ve společnosti a hlavně zvýšené úsilí o dosažení reálné rovnosti, participace žen na pracovním trhu, s čímž souvisí zlepšování podmínek pro rodičovství. Socialisté svůj volební úspěch zopakovali v březnu roku 2008, s podobně motivovaným programem, který zachází mnohem dál, než si politici v některých evropských zemích umí vůbec představit. Jakým způsobem se od sebe lišily jednotlivé vlády v pohledu na problematiku rovnosti mužů a žen, nakolik přispěla PP k rozvoji rovnoprávnosti a jaké jsou nejdůležitější instituce, na to odpovídá tato kapitola.

3.1. PSOE 1982 – 1996 a založení Instituto de la Mujer

PSOE se sice už od poloviny 70. let snažila do svého programu prosazovat ženská práva, ale protože ve společnosti nadále přetrvávaly stereotypy ohledně postavení a role muže a ženy, nebyly tyto snahy až tolik výrazné. V rámci strany existoval výbor Mujer y Socialismo (Žena a socialismus), který na otázku ženských práv trvale upozorňoval a navrhoval při volbách vhodné ženy na kandidátní listiny, ale bohužel s nepříliš viditelným úspěchem.⁵⁵ Nejvýraznější feministka strany Carlota Bustelo, která byla na Madridské kandidátní listině ve volbách v roce 1979, dokonce sama před volbami odstoupila na protest proti postoji PSOE k ženským právům.⁵⁶ Zlom přišel až po velkém vítězství socialistů v roce 1982. Ve volebním programu sice nebyly otázky rovnoprávnosti zahrnuty, ale při formování vlády pod vedením premiéra Gonzáleze bylo rozhodnuto, že tato oblast je pro budoucnost Španělska velmi důležitá. Dle některých autorek byly určujícím faktorem feministické spolky, které fungovaly uvnitř strany a v podstatě „nastavily“ vztah k PSOE k genderové otázce i do budoucna⁵⁷, jinde se uvádí, že za vstřícným postojem PSOE stála především snaha zajistit si budoucí voličky.⁵⁸ Ať už byla motivace jakákoliv a s největší pravděpodobností v ní hrály roli oba faktory, španělští socialisté mají od té doby velmi pozitivní přístup ke zrovnoprávnění mužů a žen a za jejich vlády bylo schváleno mnoho zákonů a ještě více opatření, která se je snaží reálně naplnit. Jedním z prvních návrhů vlády premiéra Felipeho Gonzáleze bylo vytvoření Instituto de la Mujer (Institut ženy) v roce 1983⁵⁹, který dostal za úkol intenzivně se zabývat výzkumem postavení žen ve Španělsku a iniciovat programy na odstranění diskriminace a zapojení žen do veřejného života.⁶⁰ Instituto se velmi rychle rozšířil i do všech 17

---

⁵⁵ THRELFALL, Monica. 2005. s. 42.

⁵⁶ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 134.

⁵⁷ THRELFALL, Monica. 2005. s. 44.

⁵⁸ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 135.

⁵⁹ *Instituto de la Mujer: Historia* [online]. 2000 [cit. 2009-04-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/mujer/quien/historia.html>>.

⁶⁰ ASTELARRA, Judith. s. 135.

autonomních oblastí a jeho první ředitelkou se stala již výše zmíněná členka PSOE Carlota Bustelo. Za jejího vedení se Instituto de la Mujer stal uznávanou institucí s úkolem rozšiřovat povědomí o tématu ve společnosti, prosazovat rovnost a nesexistické vzdělávání, podporovat ženská studia a navrhnout opatření pro zvýšení rovnosti žen a mužů ve Španělsku.⁶¹

Přestože se Felipe González snažil zastavit snižující se popularitu socialistů a v nitřní krizi strany na začátku 90. let a vyhlásil v roce 1991 Manifesto 2000, kterým chtěl připravit stranu na nové tisíciletí a přivést další voliče. Prohlásil se za feministu a oznámil, že PSOE se od teď bude orientovat na ženy a mládež. Přesto socialisté následující parlamentní volby prohráli. Čekali pak 8 let na další šanci, kterou proměnil současný předseda vlády Zapatero a už druhé volební období udržuje směr nastavený svým předchůdcem. Dle názoru Moniky Therfall, jedné z autorek knihy *Gendering Spanish Democracy* byl tím opravdovým zlomem PSOE její úpadek v 90. letech a hledání nových cest. Když předsednictví strany převzal feminista Zapatero, byla už většina straníků přesvědčena, že prosazování rovnost mužů a žen je to, co socialisty může dostat zpět na výsluní.⁶²

3.2. Postoj Partido Popular k rovnoprávnosti

Pravicová Partido Popular měla vždy více členek než ostatní strany, což souvisí se známým paradoxem, že ženy bývají více nábožensky založené a vůbec konzervativnější než muži, a proto inklinují k pravicovým stranám.⁶³ V roce 1984 tvořily ženy 28% z celé členské základny, zatímco Socialisté a PCE měli ve stejném období

---

⁶¹ SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 12.

⁶² THRELFALL, Monica. 2005. s. 154.

⁶³ Tento paradox byl například jedním z důvodů pozdního udělení volebního práva ženám ve Francii – ženy inklinovali ke konzervativní pravici, která odmítala uznat jejich volební právo, zatímco levice, která ideově nebyla proti, se bála, že by tak přibýlo voliček pravici. DOUBRAVOVÁ, Běla. 2006.

podíl žen jen okolo 12%.⁶⁴ Statistické údaje z nedávné doby už ukazují jiná čísla: Partido Popular 34,7% v roce 2007, PSOE 32,5% v roce 2006 a IU, jejíž součástí je komunistická strana, má poslední dostupný údaj z roku 2002, a to 32%.⁶⁵ V rámci Partido Popular sice existovala ženská organizace, která se ale nehlásila k feminismu. Ženy se zpočátku ani příliš neobjevovaly na kandidátkách, ale postupně se začínaly účastnit a vítězit v komunálních volbách, kde nabyly zkušeností pro „větší arény“. Především v 90. letech se PP více otevřela ženám a začala podporovat jejich větší zapojení do politického života země. V roce 1995 se jich mnoho dostalo do obecních rad a po vítězství v celostátních volbách, o rok později, se pravice začala s politikou rovnosti příležitostí ještě více sbližovat.⁶⁶ Ve volebním programu neměla Partido Popular nijak zpracovanou otázku rovnosti žen a mužů,⁶⁷ ovšem po sestavení nové vlády bylo nutné se začít touto problematikou zabývat. Především zde již 13 let existoval Instituto de la Mujer a jím vytvořené politiky, nehledě na to, že velká část obyvatelstva už rovnoprávnost brala jako součást nového demokratického státu. Roli hrál samozřejmě i fakt, že Španělsko už bylo pevnou součástí Evropské unie, která genderovou rovnoprávnost prosazovala čím dál více a v roce 1995 proběhla v Pekingu důležitá a mezinárodně velmi uznávaná konference o ženách, která nastínila další směr řešení otázky rovnosti. Bylo tedy rozhodnuto, že se bude v této oblasti postupovat po stejné linii a Instituto de la Mujer bude nadále pokračovat ve své práci. Pro Partido Popular to nakonec nebyla úplná novinka. Sice se dostala k moci poprvé po pádu frankismu, ale na autonomní a obecní úrovni, kde se změna postavení žen ve společnosti také řešila, působila i dříve.⁶⁸ Pravice za dobu svého vládnutí v letech 1996 – 2004 nezrušila žádná původní opatření, která zavedla socialistická vláda prostřednictvím Instituto de la Mujer, ale ani k nim

---

⁶⁴ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 164.

⁶⁵ *AFILIACIÓN A LOS PARTIDOS POLÍTICOS, CON CINCO PARLAMENTARIAS/OS O MÁS, SEGÚN SEXO* [online]. 2007 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/cifras/poder/partidos.htm>>.

⁶⁶ Jak bude vysvětleno kapitole o politické participaci žen, vítězství PP ve volbách v roce 1996 značně přispělo k většímu počtu žen v celostátním parlamentu.

⁶⁷ ASTELARRA, Judith. 2005. s. 165.

⁶⁸ *Ibidem*. s. 165.

nepřidala příliš nového. Postavila se proti legislativnímu zavedení kvót či jiných pozitivních opatření, ale na druhou stranu se vždy, v rámci vlastní strany, snažila prosazovat ženy na kandidátní listiny. A jak bude patrné v kapitole, která se zabývá politickou participací žen, kvóty ne vždy znamenají podstatné zvýšení počtu žen v parlamentu.

Spojení prosazování rovnoprávnosti a tradičních pravicových hodnot, vedlo v roce 1999 ke schválení Zákona na podporu skloubení pracovního a rodinného života.⁶⁹ Požadavek na podobné legislativní opatření se poprvé objevil ve III Plánu pro rovnost příležitostí mezi muži a ženami (1997 – 2000) a pro Partido Popular je to dodnes vlastně pilíř její politiky na podporu ženských práv. Cílem je přimět rodinné příslušníky, aby se podělili o domácí práce a zaměstnavatele, aby umožnili ženám i mužům pružnou pracovní dobu, firemní mateřské školky a práci z domova.⁷⁰ Vyplývá to i ze stranické internetové stránky⁷¹, kde se pod záložkou *mujer* (žena) skrývá 8 bodů, ve kterých Partido Popular navrhuje opatření pro zlepšení života žen. Většina se týká pracovního života – odstranění platové diskriminace, umožnění skloubení pracovního a soukromého života a podpora žen v řídicích funkcích. A 3 jsou věnovány opatřením proti násilí na ženách. Ukazuje se, že se Partido Popular zaměřila i na muže, jak lze vidět i ze změny názvu III Plánu. V rámci skloubení pracovního a rodinného života se na ně snaží apelovat, aby se zapojili do domácích prací. Že se politika rovnosti tímto směrem vyvíjí i nadále dokazuje Ministerio de Igualdad – Ministerstvo pro rovnost a nikoli Ministerstvo pro ženy.

---

⁶⁹ *LEY 39/1999, de 5 de noviembre (B.O.E. 6-11-1999), para* [online]. 1999 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://ctfc.es/donatreballrural/docs/NORMATIVA/4.%20LLEI%20391999.pdf>>.

⁷⁰ MARTYKÁNOVÁ, Darina. Feminismus a redefinice ženství a mužství v demokratickém Španělsku. *Britské listy* [online]. 2006 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/27471.html>>.

⁷¹ *Partido Popular - Nuestras ideas - Mujer* [online]. 2009 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <http://www.pp.es/nuestras-ideas/mujer_72.html>.

3.3. Instituto de la Mujer a plány pro rovnost příležitostí

Instituto de la Mujer byl původně založen jako součást španělského Ministerstva sociálních věcí a po vytvoření Ministerstva pro rovnost v roce 2008 přešla jeho správa sem. Ředitelka IdM je jmenována vládou a vede Institut společně s Consejo rector (Řídící rada), která koordinuje jednotlivé politiky. Součástí vedení jsou i přísedící členové z jednotlivých ministerstev.⁷² Instituto de la Mujer není politickou organizací, nevykonává tedy vlastní politickou funkci, má však poměrně široké pravomoci, protože může zasahovat do dění na všech ministerstvech a díky svým sesterským institutům v autonomních oblastech, dosáhne i tam.

Základ, podle kterého začal Instituto de la Mujer „modelovat“ španělské politiky a opatření pro podporu rovnosti, byl převzat z mezinárodních a nadnárodních organizací, především z OSN a ES/EU. V podstatě to fungovalo tak, že Institut převzal Akční program ES/EU v oblasti rovných příležitostí, přetvořil ho dle španělských podmínek, následně jej převzaly a dle možností upravily (přičemž celonárodní je „povinné minimum“) jednotlivé instituty v autonomních oblastech. Plány obsahují souhrn legislativních reforem a veřejných politik, které mají ministerstva implementovat a celkově nastavují směr, kterým se má politika rovnosti příležitostí ubírat.⁷³ Jsou samozřejmě ještě doplněny dalšími nadnárodními, národními a autonomními legislativními úpravami, mezinárodními konferencemi a úmluvami. Nejvýraznější takovou mezinárodní konferencí byla konference v Pekingu o ženách v roce 1995, která se snažila inspirovat zúčastněné země k ještě většímu úsilí o dosažení rovného postavení mužů a žen. Kromě těchto všeobecných plánů iniciuje Instituto de la Mujer i takové, které se zaměřují na konkrétní oblasti. Příkladem může být Plán proti genderovému násilí, kterým se bude detailněji zabývat kapitola o partnerském násilí.

---

⁷² *Derechos de la Mujer : II Informe Sobre Derechos Humanos*. Guillermo Escobar. 1. edición Madrid: Trama editorial, 2004. s. 156.

⁷³ ARRANZ, Fátima. 2000. s. 44.

Od roku 1988 schválila vláda celkem 5 celonárodních plánů rovnosti příležitostí:

I plan de Igualdad de Oportunidades de las Mujeres (1988 – 1990)

II plan de Igualdad de Oportunidades de las Mujeres (1993 – 1995)

III plan de Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres (1997 – 2000)

IV plan de Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres (2003 – 2006)

A zatím poslední je uváděn bez číslovky: *Plan Estratégico de Igualdad Oportunidades* (2008 – 2011).⁷⁴

Zajímavé je se povšimnout změny názvů jednotlivých plánů (ve španělštině se pro ně používá zkratky PIOM). První 2 se jmenují Plán pro rovnost příležitostí žen, třetí a čtvrtý se nazývají Plán pro rovnost příležitostí mezi ženami a muži a současný má název Strategický plán pro rovnost příležitostí. Tyto změny vyjadřují změnu postojů k rovnosti příležitostí – politiky byly původně zaměřené na ženy, jelikož bylo potřeba napomoci ženské emancipaci. Časy se však mění, a s nimi i politiky, které se čím dál více zaměřují i na muže a celé rodiny.⁷⁵ Týká se to například pracovní doby, možnosti částečných úvazků a skloubení pracovního a rodinného života.

Jak bylo řečeno v úvodu, jednotlivé španělské Plány byly odvozeny od Akčních programů společenství. První španělský PIOM (1988 – 1990), vydaný k pětiletému výročí Instituto de la Mujer tak vycházel z Druhého akčního programu evropského společenství pro rovnost příležitostí (1986 – 1990)⁷⁶, čímž se Španělsko dostalo

---

⁷⁴ Všechny plány jsou k dispozici v tištěné verzi v dokumentačním centru Instituto de la Mujer, IV PIOM je možné nalézt v elektronické formě na stránkách Ministerstva sociálních věcí: http://www.msc.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/IV_Plan_Igualdad_Hombre_Mujeres_2003-2006.pdf a zatím poslední plán na webových stránkách Instituto de la Mujer: http://www.migualdad.es/mujer/novedades/docs/Plan_estrategico_final.pdf

⁷⁵ *Evaluación de Políticas Públicas: Los Planes de Igualdad*. 2003. s. 6.

⁷⁶ Přesný název zní Commission communication concerning a new Community medium-term programme to promote equal opportunities for women (1986-1990), běžně se však používá Komunitární akční plán pro rovné příležitosti.

v legislativě na úroveň Evropských společenství. I PIOM sestával z celkem 120 opatření rozdělených do 6 skupin – legislativní reformy proti diskriminaci z důvodu pohlaví (v podstatě shrnutí základních principů které obsahovala už ústava z roku 1978), odstranění diskriminace v kultuře a ve vzdělání (zde se opatření týkala především odstranění stereotypů z výuky, garance rovného přístupu žáků a žákyň ke vzdělání), další oblasti se zabývaly zaměstnáním a pracovně-právními vztahy, následovalo zdraví a poslední 2 části apelovaly na zintenzivnění mezinárodní spolupráce v oblasti rovnosti příležitostí.⁷⁷ Další Plány následovaly dle výše uvedené časové posloupnosti a každý přinesl něco nového. Druhý plán, který vycházel z Třetího komunitárního akčního programu (1991 – 1995)⁷⁸, se zaměřil na větší účast žen na veřejném životě a rovnoměrné rozdělení domácích povinností.⁷⁹ III plan de Igualdad de Oportunidades de Mujeres byl přijat v roce 1997, tedy v době, kdy ve Španělsku už rok vládla pravicová Partido Popular, která v nastaveném systému plánů pokračovala. Ten se zaměřil na skloubení pracovního a rodinného života, proto zde proběhla uvedená změna názvu, a zmíněn byl i stále se zvyšující problém španělské společnosti, a to násilí na ženách. Na základě III plánu pak byl vytvořen detailní Plán proti genderovému násilí, kterému se věnuje samostatná kapitola této práce. III Plán převzal od svého evropského vzoru⁸⁰ nový pojem, který se objevil v evropské politice rovnosti příležitostí – mainstreaming (někdy také přímo gender mainstreaming). Byl to nový způsob, jak dosáhnout rovnosti mužů a žen, tedy zasazovat se o zohlednění mužské a ženské perspektivy do všech oblastí evropských politik. Jakákoliv opatření, která se od té doby přijímala, musela být nejdříve vyhodnocena z hlediska dopadu na obě pohlaví. Od té doby byl mainstreaming zmíněn v každém následujícím plánu, jakožto hlavní nástroj prosazování politiky rovnosti příležitostí. Dalším důležitým

---

⁷⁷ ARRANZ, Fátima. 2000. s. 44.

⁷⁸ Přesný název zní Commission Communication Equal Opportunities for Women and Men. The third medium-term community action programme (1991-1995).

⁷⁹ *Evaluación de Políticas Públicas: Los Planes de Igualdad*. 2003. s. 6.

⁸⁰ Commission Communication Equal Opportunities for Women and Men. The fourth medium-term community action programme (1996-2000).

prostředkem, který představil tento plán, bylo zvýšení vnímavosti a citlivosti občanů k problematice rovnosti příležitostí. Ve španělštině se užívá termínu *sensibilización* a dnes je důležitým prvkem hlavně boje proti partnerskému násilí, protože to je právě ta oblast, kde je potřeba velké zapojení občanů.⁸¹

Ještě během období vlády Partido Popular byl, v roce 2003, schválen Plán číslo IV.⁸² V jeho předmluvě jsou shrnuty plány předešlé, jejich hodnocení je pozitivní, ale zároveň říká, že přestože se v oblasti rovných příležitostí udělalo již mnoho, je nutné v práci pokračovat. IV PIOM kladl důraz především na mainstreaming, který byl započatý už v předešlém plánu a větší participaci žen na trhu práce. Zde se totiž ukázal nejnižší nárůst, především ve srovnání se ženami v politice. Stále se nedařilo přesvědčit zaměstnavatele (soukromou sféru především), aby podporovaly zaměstnanost žen a snažili se odstraňovat platovou diskriminaci. Na IV Plán navázal zatím poslední Plan Estratégico de Igualdad Oportunidades na období 2008 - 2011, vydaný ještě během prvního vládního období PSOE. Jeho 350 opatření vychází z velké většiny z Ley de Igualdad, který byl schválený několik měsíců před ním.

Naprosto nová kapitola se rovným příležitostem otevřela s nástupem PSOE po volbách v roce 2004. Od té doby bylo schváleno mnoho nových opatření, kterým budou věnovány následující dvě části.

---

⁸¹ *EVALUACIÓN DEL III PLAN DE IGUALDAD DE OPORTUNIDADES* [online]. 2001 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/estud_inves/2001/580cuant.pdf>.

⁸² *IV plan de Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres* [online]. 2003 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <http://www.msc.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/IV_Plan_Igualdad_Hombre_Mujer_es_2003-2006.pdf>.

3.4. PSOE 2004 – 2008 a vyhlášení války machismu

Během 8 let, kdy socialisté byli v opozici, se snažili vyjít z vnitrostranické krize a najít nový směr, způsob, jakým by mohli přilákat voliče. Zapatero se stal předsedou strany po druhých prohraných volbách v červnu roku 2000 s programem, který vytvořil společně se skupinou socialistických poslanců a poslankyň⁸³. Označili se jako Nueva Vía (Nová cesta) a jejich program kupodivu neobsahoval přímý požadavek na odstranění nerovností žen a mužů, ale jedním z bodů bylo přání, aby otcové měli možnost trávit více času se svými dětmi.⁸⁴ Do voleb 2004 šel Zapatero vyzbrojen obsáhlým volebním programem⁸⁵, jehož velká část byla zaměřena na rozvoj sociálního státu, kde byla uvedena i problematika nerovného postavení žen a partnerského násilí. Program navrhoval vyřešit tyto problémy prevencí, a to především vedením dětí k toleranci a nediskriminaci, systematickým výzkumem a informovaností veřejnosti. Nezapomnělo se ani na jeden z bodů “Nové cesty“ - podpora otců v péči o děti. Rovnost mužů a žen byla sice součástí tohoto volebního programu, ale při srovnání s programem na rok 2008⁸⁶ obsahoval stále ještě málo aktivit na podporu rovnosti. Socialisté se plně přihlásili k rovnosti příležitostí mužů a žen pro své druhé volební období:

„El principal rasgo identificativo del Partido Socialista es la igualdad.“

„Základním identifikačním rysem Socialistické strany je rovnost.“ (vlastní volný překlad)

---

⁸³ Tým kolem Zapatera sestával ze 47% žen. THRELFALL, Monica. 2005. s. 154.

⁸⁴ *Wikipedia* : José Luis Rodríguez Zapatero [online]. 2009 [cit. 2009-05-14]. Dostupný z WWW: <http://es.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_Luis_Rodr%C3%ADguez_Zapatero>.

⁸⁵ *PSOE Programa Electoral 2004* [online]. 2004 [cit. 2009-05-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.psoe.es/ambito/elpartido/docs/index.do?action=View&id=18166>>.

⁸⁶ *PSOE programa electoral 2008* [online]. 2008 [cit. 2009-05-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.psoe.es/ambito/saladeprensa/docs/index.do?action=view&id=176123>>.

Že to „mysleli upřímně“ se ukázalo již při sestavování vlády po vyhraných volbách v roce 2004. Zapatero postavil kabinet z 8 mužů a 8 žen. Byla mu sice vyčítána distribuce ministerstev – klíčová ministerstva obsadili muži a ministryně dostaly na starosti zdravotnictví, školství či bydlení. V dnešní, nové vládě jejího předsedy Zapatera už toto rozdělení není tolik patrné a jak bude později vysvětleno v kapitole o politické participaci, vyvolalo obsazení některých postů zajímavé reakce i v zahraničí.

Nová vláda začala okamžitě pracovat na vylepšení postavení žen. Rozhodla se, že parita pro ni bude klíčovým tématem. Do konce roku 2004 byl přijat komplexní zákon proti genderovému násilí (viz příslušná kapitola), kterým vláda vyhlásila boj machismu. Premiér neváhal problematiku zviditelňovat i osobními návštěvami obětí partnerského násilí v nemocnici.⁸⁷ Že boj za rovnoprávnost není jen výsadou vládní strany a předsedy vlády ukázala jihošpanělská organizace Hombres por la Igualdad (Muži pro rovnost) z Jerezu. Uspořádala v roce 2005 akci Planchado por la Igualdad (žehlením pro rovnost), kterou chtěla mužům ukázat, že žehlení a jiné domácí práce by rozhodně neměly být pouze ženskou doménou.⁸⁸ Jejich aktivita tím rozhodně neskončila, naopak pravidelně organizují akce podobného typu, ve kterých se snaží podpořit muže, aby se více starali o své děti. Další velkou změnou, kterou socialisté přinesli a souvisí s bojem proti machismu, je zákon o manželství osob stejného pohlaví, zrovnoprávňující homosexuální páry s heterosexuálními, včetně možnosti adopce. Byl schválen v roce 2005 a stejná práva pro homosexuální páry v tu dobu mělo pouze Nizozemsko (Belgie byla druhou zemí po Nizozemsku, která zavedla homosexuální manželství, ale neakceptovala adopce a v Kanadě se v roce 2005 o podobném zákoně jednalo). Je nutné zdůraznit, že institut registrovaného partnerství existoval ve Španělsku už od roku 1994 a ani Partido

---

⁸⁷ ADLER, Katya. New man tackles Spanish machismo. *BBC News* [online]. 2004 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3661117.stm>>.

⁸⁸ *Planchado por la Igualdad* [online]. 2005 [cit. 2009-05-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.hombresigualdad.com/planchadoigualdad-novedadabrilmayo.htm>>.

Popular neuvažovala o jeho zrušení, přesto hlasovala proti novému zákonu (navrhovala prohloubení registrovaného partnerství, nikoli zrovnoprávnění s manželstvím) a po jeho schválení podala stížnost k Ústavnímu soudu.⁸⁹ O novém zákoně poskytl předseda vlády Zapatero rozhovor i do časopisu gay komunity Zero, kde uvedl, že chce ze Španělska udělat vytvořit moderní zemi, která bude příkladem respektu, tolerance a rovnosti.⁹⁰

3.5. Zákon o rovnosti z roku 2007⁹¹

Zákon, který představila socialistická strana, se správně jmenuje *Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la Igualdad Efectiva de Mujeres y Hombres* (Základní zákon 3/2007, z 22 března 2007 pro účinnou rovnost mezi muži a ženami), čímž naznačuje, že rovnost „na papíře“ nemusí vždy znamenat skutečnou rovnost. Pro její zajištění zákon ustavil speciální odbor pro rovnost na každém ministerstvu a meziministerskou komisi, která má tyto odbory koordinovat. Klade důraz na používání nesexistického jazyka, především v oficiálním styku veřejných institucí. Požaduje, aby veškeré statistiky a studie byly hodnoceny z pohledu obou pohlaví, aby se zamezilo hodnocení některých jevů pouze z hlediska mužů nebo žen. Upravuje zákon o sexuálním harašení a volební zákon, kde zavádí kvóty, o kterých bude pojednáno v kapitole o politické participaci žen. Kvóty byly dále uplatněny i na správní rady firem. Zákon uznává právo na skloubení osobního, pracovního a rodinného života a nutnost spoluodpovědnosti muže a ženy za domácí povinnosti. Nemá pouze zlepšovat postavení ženy ve společnosti, i když vzhledem ke snaze o dosažení rovnoprávnosti je většina opatření zaměřena právě na ně. V některých

---

⁸⁹ MARTYKÁNOVÁ, Darina. Pouť španělských gayů a leseb 20. stoletím 2 : Homosexualita v demokracii aneb vůle k soužití. *Britské listy* [online]. 2007 [cit. 2009-05-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/32592.html>>.

⁹⁰ Zapatero asegura en la revista Zero que el matrimonio entre parejas gays "beneficiará a toda la sociedad". *El Mundo.es* [online]. 2005 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.elmundo.es/elmundo/2005/06/27/comunicacion/1119870906.html>>.

⁹¹ *Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres* [online]. 2007 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z WWW: <http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo3-2007.html>.

oblastech života je potřeba doplnit zákony, které zlepšují postavení mužů. Proto byla například do Ley Orgánica zařazena část, která se věnuje otcovství a uznává stejné nároky svobodných otců, které jsou poskytovány svobodným matkám. Tento zákon zachází požadovanými opatřeními mnohem dále než směrnice Evropské unie, s jejichž dodržováním mívají některé členské země problémy.

3.6. Ženy na trhu práce

Španělské ženy na trhu práce je jedna z oblastí, ve kterých má země ještě rezervy. Podařilo se prolomit mnoho stereotypů o účasti žen ve sféře veřejné, následující kapitola ukáže, že co se týče politické participace, jsou Španělky velice aktivní, ale zaměstnanost je stále problematická. V roce 1982 bylo zaměstnaných 30% žen, o 13 let později 38% od roku 2006 se počet žen na trhu práce pohybuje okolo 43%. Tato čísla ukazují, že zaměstnanost od pádu frankismu rostla, ale nepříliš rychle a za poslední 3 roky se v podstatě nemění.⁹² V zaměstnanosti žen se Španělsko s 43% nachází lehce pod evropským průměrem⁹³ a je tedy vidět, že se mu podařilo Evropu dohnat poměrně rychle. Pořád je zde však hodně žen, které samy sebe identifikují jako v domácnosti, nejsou tedy nezaměstnané, ale neaktivní. V roce 1978 jich bylo 54%, v roce 2000 29%.⁹⁴ Dnes je obtížné nezaměstnanost hodnotit, jelikož není jasné, nakolik se tady projeví současná ekonomická krize. Na jednu stranu, jsou imigranti a ženy nejohroženější skupinou, na stranu druhou, bývají ženy (nejen ve Španělsku) zaměstnané především ve službách a ve veřejném sektoru, což nejsou natolik postižená odvětví, jako například průmysl. Mezi

---

⁹² Instituto de la Mujer : *Población de 16 y más años, según su relación con la actividad económica*. [online]. 2009 [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/cifras/empleo/situacion_laboral.htm>.

⁹³ Průměr Evropské unie v zaměstnanosti žen je 46%, nejnižší čísla vykazuje Malta (30%) a Itálie (35%), nejvyšší Švédsko (64%) a Dánsko (58%). *Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008*. Madrid: Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

⁹⁴ SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 311.

opatření, kterými se španělská vláda snaží pozvednout zaměstnanost nejen žen, patří hromadné konkursy na volná místa ve státní správě. Skládají se většinou pouze z písemných zkoušek. Jakákoli diskriminace založená na pohlaví, věku či barvě pleti je tak vyloučena.⁹⁵ Španělsko dokonce sáhlo k opatření, které vyvolalo emoce i v Norsku, kde bylo zavedeno jako vůbec první na světě. Jedná se o kvóty do správních rad firem na stejném principu 40/60, jako na volební kandidátky.

Vzhledem k tomu, že se ženy často musí rozhodovat mezi rodinou a kariérou (stojí za povšimnutí, že muži tento problém nikdy řešit nemuseli), zaznamenává Evropa značný pokles porodnosti, který se na první pohled může zdát, že úzce souvisí se stupněm emancipace. Neplatí to však pro skandinávské země⁹⁶, jejich sociální systémy nejen, že poskytují dostatečnou předškolní péči o děti, ale apelují na zaměstnavatele, aby zřizovali firemní školky, nebáli se zavedení flexibilní pracovní doby a snížených úvazků. Ve Španělsku porodnost v 80. a 90. letech rychle klesala, a to z 2,2 děti na jednu ženu v roce 1980⁹⁷, přes 1,4, v 1990 na 1,07 v roce 1999. Od začátku nového tisíciletí však zase postupně vzrůstá, částečně díky imigraci, a v roce 2006 se pohybovala okolo 1,37 dítěte na ženu.⁹⁸ Země se snaží o podobná opatření, jaké existují v severských státech. Například rodičovská dovolená je prvních 6 měsíců pouze pro matky, ale poté se rodiče mohou rozhodnout, který z nich zůstane doma po zbylých 10 týdnech. K tomu náleží několik dalších práv na další dny volna, na které se však vztahují podmínky, jako například vícečetné těhotenství, rizikové těhotenství či volno během dne v době kojení.⁹⁹ Nejen

---

⁹⁵ MARTYKÁNOVÁ, Darina. Feminismus a redefinice ženství a mužství v demokratickém Španělsku. *Britské listy* [online]. 2006 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW:

<<http://www.blisty.cz/art/27471.html>>.

⁹⁶ Parenthood policies in Europe. *BBC News*. 24. 3. 2006, 1. Dostupný z WWW:

<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4837422.stm>>.

⁹⁷ SOTELO, Elisabeth de. 2005. s. 55.

⁹⁸ *Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008*. Madrid : Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

⁹⁹ MERUNKOVÁ, Alžběta. *Gender v dnešním Španělsku* [online]. 2007 [cit. 2009-05-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.novezeny.eu/mosty/gender-v-dnesnim-spanelsku>>.

dostupnost rodičovské dovolené a možnost rozdělit ji mezi oba rodiče může podpořit porodnost. Nutné jsou i jesle a školky, ale jejich dostupnost ve Španělsku je poměrně těžké zhodnotit, jelikož jsou za ně zodpovědné autonomní oblasti a mohou být jak soukromé, za které rodiče musí platit nemalé sumy nebo hrazené správou regionem. Jejich rozšíření je součástí politiky PSOE a zaměřuje se především na firemní školky. Zatím se o španělské děti v mnoha případech starají prarodiče nebo au-pair.

4. POLITICKÁ PARTICIPACE ŠPANĚLSKÝCH ŽEN

Zastoupení žen v politice je důležitým ukazatelem jejich postavení v celé společnosti. Vzhledem k tomu, že ženy představují polovinu populace, je logické, aby se rovným dílem podílely i na politickém rozhodování. Většina zemí už si toto uvědomuje a podniká kroky, které napomáhají zatím nerovnovážený stav napravit. Pro politické strany se pomalu stává uznávaným fakt, že ženy zvyšují jejich důvěryhodnost. Za posledních 20 let udělala naše společnost v tomto ohledu velký kus práce, díky kumulaci nadnárodních, národních a regionálních opatření, ať už se jedná o zákonné kvóty či doporučení.¹⁰⁰ Právě kvóty patří k poměrně kontroverzním způsobům, jak genderovou nerovnováhu uvést do pořádku. Jejich odpůrci prohlašují, že neexistuje dostatek žen, které by byly natolik schopné zaujmout pozice mužů. Je sice pravda, že ženy neměly možnost získat stejně bohaté zkušenosti, jakými dnes disponují muži, ale důvodem je to, že byly právě jimi vytlačeny ze sféry veřejné. A protože snahy „domluvit“ se s politickými stranami o rovnovážném uspořádání kandidátních listin nefungují nejlépe, uchyluje se čím dál více zemí k uzákonění kvót, nejčastěji na principu 40/60 – žádné z pohlaví nesmí být zastoupeno více než 60% a méně než 40%.

Španělsko patří k zemím s nejpočetnějším zastoupením žen v politice. Už druhé období vlády PSOE pod vedením premiéra Zapatera se vyznačuje paritním obsazením ministerských postů a Celosvětová databáze Meziparlamentní unie¹⁰¹, která srovnává počet žen v národních parlamentech, jej řadí na 10. nejlepší příčku na světě (v první „desítce“ se nacházejí severské státy Evropy, Kuba, Argentina, Angola a na prvním místě je překvapivě Rwanda s 56%).

---

¹⁰⁰ O paritě (rovná distribuce politické moci mezi muže a ženy) se začalo debatovat v 90. letech ve Francii. Nemusí se zde jednat pouze o kvóty, ale nějaký způsob, jak prolomit letité vyloučení žen z politického a vůbec veřejného života. SOTELLO, Elisabeth de. *New Women of Spain*. s. 88.

¹⁰¹ *Global Database of Quotas for Women* [online]. 2006 [cit. 2009-05-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.quotaproject.org/>>.

Jakým způsobem se Španělsku povedlo dosáhnout paritního zastoupení v politice a kdo má na takovém úspěchu největší podíl, na to se bude snažit odpovědět tato kapitola. Jedna z jejích částí bude věnována důležitým zákonům a zmíněným kvótám, které napomohly dosažení dnešního stavu. Dále budou podrobeny analýze hlavní politické strany a jejich postoj k ženám v politice a samozřejmě zastoupení v parlamentu. Už teď je sice možné říci, že Španělsko v mnohém vyčnívá, ale v jakých oblastech a nakolik, to ukáže komparace s jinými zeměmi.

4.1. Španělky a politické strany

Nejen, že s nástupem demokracie začal stoupat počet žen - členek politických stran (což platí samozřejmě i pro muže v postfrankistickém Španělsku), ale zvýšil se i jejich podíl na politickém rozhodování. Jsou zastoupeny na ministerstvech a ve vysokých stranických funkcích. Dle statistického přehledu *Mujeres en cifras 1983 - 2008*¹⁰², který vydal Instituto de la Mujer, jsou dnes ženy obsazeny průměrně 32% ve vedoucích pozicích španělských politických stran. Pouze 2 z nich vykazují počet žen ve vedení, který se rovná počtu žen ve společnosti. Takovou je socialistická strana a Coalición Canaria (lokální politická strana, v tuto chvíli jí náleží 2 křesla v dolní komoře parlamentu a 5 v senátu)¹⁰³. PSOE má dokonce nadpoloviční většinu (necelých 52%) a Coalición Canaria rovných 50%. Socialisté se na začátku 80. let snažili udržet takové procento žen ve vedoucích stranických funkcích, jaké měli členek. Feministická skupina PSOE, *Mujer y socialismo*, však poukázala na fakt, že ženy, které se zajímaly o politiku a vstoupily do strany, byly obecně vzdělanější, profesně zkušenější a při jednáních aktivnější, oproti

---

¹⁰² *Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008*. Madrid : Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

¹⁰³ *Wikipedia : Canarian Coalition* [online]. 2009 , 26 March 2009 [cit. 2009-05-03]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Canarian_Coalition>.

tomu byla polovina mužských členů z dělnických vrstev.¹⁰⁴ PSOE na to reagovala v roce 1988 zavedením 25% kvóty na zastoupení žen ve vedení strany, kterou v polovině 90. let změnila na pravidlo, že žádné pohlaví nesmí mít více než 60% zastoupení (princip 40/60). Dnes je poměr straníků mužů a žen v PSOE 70 : 30, ale vedení je půl na půl. V ostatních stranách, kromě výše zmíněné Coalición Canaria, toto číslo obvykle nepřesahuje 40% a ve vedení Partido Popular nedosahuje ani 30%, což je procentní zastoupení žen, které socialisté překročili už v roce 2004.¹⁰⁵ Když tedy porovnáme zastoupení žen ve vedoucích pozicích PSOE v roce 2004, kdy to bylo 35% a v roce 2007, kdy počet stoupl na 52%, uvidíme, že během Zapaterova předsednictví strany¹⁰⁶ se toto číslo zvýšilo o téměř 20%, což je během 3 let obrovský posun. Není jasné, jestli za takovým nárůstem žen v socialistické straně stály kvóty, vzhledem k tomu, že byly zavedené už na konci 90. let a ještě v roce 2004 neodpovídal stav principu 40/60. Načasování spíše ukazuje na důsledný přístup současného předsedy vlády. Druhá největší politická strana, Partido Popular, která sice oficiálně paritu podporuje, ale zároveň odmítá povinné kvóty, zvýšila zastoupení žen ve stejném období o pouhá 3%.

4.2. Zastoupení španělských žen v parlamentu

Stejně jako počet žen ve vedoucích funkcích politických stran, stoupalo za posledních 25 let i jejich zastoupení v celonárodním španělském parlamentu. Následující tabulka přehledně zpracovává dolní i horní komoru v jednotlivých volebních obdobích mezi lety 1982 až 2008:

---

¹⁰⁴ THRELFALL, Monica. 2005. s. 127.

¹⁰⁵ *Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008*. Madrid : Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

¹⁰⁶ José Luis Rodríguez Zapatero sice vede stranu už od roku 2000, ale počet žen ve vedoucích funkcích PSOE není bohužel k dispozici.

Volební období	Kongres			Senát		
	Počet křesel	Počet poslankyň	V %	Počet křesel	Počet senátorek	V %
1982 - 1986	350	16	4,57	253	11	4,35
1986 - 1989	350	22	6,29	252	14	5,56
1989 - 1993	350	45	12,86	251	27	10,76
1993 - 1996	350	55	15,71	156	32	12,50
1996 - 2000	350	77	22,00	256	38	14,84
2000 - 2004	350	99	28,29	259	63	24,32
2004 - 2008	350	126	36,00	259	65	25,10
2008 - 2012	350	127	36,29	255	72	28,24

Tabulka je převzata ze statistického přehledu *Las mujeres en cifras*¹⁰⁷ a ukazuje počet žen zvolených do španělského parlamentu (ve zmíněné publikaci lze nalézt i celkové počty poslankyň a senátorek, které v příslušných obdobích v těchto institucích zasedly).

Z uvedené statistiky lze pozorovat poměrně běžný jev nižšího zastoupení žen v senátu než v dolní komoře. Logickým vysvětlením se zdá být pravidlo vyššího věku pro kandidaturu do horní komory parlamentu. Stereotypy se zde překonávají hůře, navíc ženy dříve narozené nemají tolik ambicí a zkušeností, tedy je méně kandidátek. Zastoupení žen v parlamentu za PSOE tvoří po volbách 2008 43% a za PP 30%. Zajímavostí je, že co se týče horní komory, dosahují obě strany stejného výsledku - 30%.¹⁰⁸ Socialisté tak za sebe splňují v dolní komoře kvótu, kterou zasadili v roce 2007 do nového Ley de Igualdad (Zákon o rovnosti). Kvóta nakazuje stranám respektovat vyvážené zastoupení na kandidátních listinách dle principu 60/40 ve veškerých volbách (evropské, celostátní, regionální, místní). Kromě toho, aby nedocházelo k posouvání žen na zadní, nevolitelná místa kandidátky, nesmí být v řadě za sebou více než 5 kandidátů/kandidátek

¹⁰⁷ *Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008*. Madrid : Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

¹⁰⁸ *Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008*. Madrid : Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

jednoho pohlaví.¹⁰⁹ Pokud se podíváme zpět na tabulku, můžeme zde vysledovat 4 velké „skoky“ v zastoupení žen v kongresu, a to v letech 1989, 1996, 2000 a v roce 2004. V roce 1989 by se nárůst dal vysvětlit zvyšujícím se zájmem o participaci žen na politickém dění země, navíc volby se konaly rok po vydání I Plánu. Ve volbách v roce 1996 se procento zastoupení žen v parlamentu zvýšilo o více než 6, což by mohlo znít paradoxně, když právě tehdy zvítězila pravice, většinou nepříliš nakloněna feministické problematice. Jak již ale bylo částečně vysvětleno v kapitole o politikách rovnosti příležitostí jednotlivých vlád, Partido Popular začala v polovině 90. let dosazovat ženy na volitelná místa kandidátek, jelikož viděla, že se tato politika PSOE vyplatila, a že v tu dobu už bylo v běhu nemálo programů, které rovnoprávné postavení žen a mužů, včetně parity, podporovalo. Vysvětlení nárůstu v roce 2004 se zdá být jednoduché. Volby vyhráli socialisté, jejichž program byl založen na odstranění machismu a zavedení reálné rovnoprávnosti do španělské společnosti. PSOE se podařilo vyhrát volby s neotřelým programem, k čemuž patřily i nové tváře – ženské tváře. Vzhledem k zavedení kvót v roce 2007, by se dalo očekávat, že v následujících volbách, tedy v roce 2008 počet poslankyň výrazně stoupne. Překvapením však je, že rozdíl zde tvoří jedna jediná zvolená žena. Zdá se, Proč k tomu došlo a jestli hranice 36% je trvalá, snad odhalí příští volby v roce 2012.

Zajímavé srovnání přináší zastoupení žen v Evropském parlamentu. Celkově stoupl počet zastupitelek od roku 1984 z 16% na 31% po posledních volbách v roce 2004. Španělsko má zastoupení 33% a mělo 8,5% v roce 1984. Malta a Kypr mají 0, ale mnoho zemí naopak Španělsko převyšuje.¹¹⁰ Co se týče zastoupení v EP, Španělsko sice lehce převyšuje průměr, ale mnoho zemí je na tom o dost lépe, jediné Švédsko překročilo 50% a Lucembursko je právě na polovině.

---

¹⁰⁹ IDEA : *Global Database of Quotas for Women* [online]. 2006 , 2009-04-17 [cit. 2009-05-03].

Dostupný z WWW: <<http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=ES>>.

¹¹⁰ *Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008*. Madrid : Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

4.3. Paritní vláda

Od parlamentních voleb v roce 2004 má Španělsko paritní vládu – stejný počet ministryň a ministrů. José Luis Rodríguez Zapatero na své vládě demonstruje genderové rozložení společnosti, které je taky „půl na půl“. Španělsko tak předběhlo všechny evropské země s výjimkou Skandinávie. Už předvolební program socialistické strany byl zaměřen na prosazení reálné rovnosti mezi muži a ženami a odstranění tradičního španělského machismu. Sestavení první paritní vlády ve Španělsku zastínila debata ohledně volební prohry Partido Popular kvůli názorům na pachatele atentátů na Madridských vlakových nádražích, které se udály krátce před volbami. Mnohem více mezinárodní pozornost upoutalo až složení ministrů a ministryň následujícího období, po volbách v roce 2008. Jmenování Carme Chacón, ženy v 7. měsíci těhotenství, ministryní obrany vzbudilo poměrně silné emoce na národní scéně, ale díky tomu se i v zahraničních médiích¹¹¹ začaly vnímat změny ve Španělsku. Zapatero tím příkladně ukázal, že těhotenství by nemělo být důvodem k diskriminaci, že je to něco normálního, když i těhotná žena může vykonávat funkci ministryně obrany. Kromě toho má ministryně v této funkci přilákat do armády více žen¹¹² a vyjádřit i směr, kterým se má španělská obranná politika ubírat – v plánu je využívat vojsko více v humanitárních a rekonstrukčních misích než bojově. O tom, jak je Španělsko stále mezinárodně viděno, a že zájem vzbudila až těhotná ministryně, vypovídá i článek v *International Herald Tribune/The New York Times* z května 2008¹¹³. Jeho autorka se sice zmiňuje o některých legislativních změnách, které přinesla socialistická vláda, ale zároveň

---

¹¹¹ Například: ABEND, Lisa. Spain's Pregnant Defense Minister. *Time* [online]. 2008 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1730927,00.html>>, WOOLLS, Daniel. Spain absorbing shock over new, pregnant defense minister. *International Business Times* [online]. 2008 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <http://www.ibtimes.com/articles/20080416/spain-absorbing-shock-over-new-pregnant-defense-minister_2.htm>.

¹¹² Dle informací na internetových stránkách Ministerstva obrany dnes ženy tvoří 12,5% armády.

¹¹³ BURNETT, Victoria. Spain's Defense Minister Becomes a Mother. *International Herald Tribune* [online]. 2008 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <http://www.nytimes.com/2008/05/21/world/europe/21madrid.html?_r=1&scp=1&sq=carme%20chac%C3%B3n%20minister&st=cse>.

nezapomene Španělsko označit za „tradičně machistickou zemi“. To jen dokazuje, že se Zapaterovi tento krok povedl, a přestože část opozice kritizovala jmenování Carme Chacón do čela ministerstva obrany kvůli nezkušenosti¹¹⁴ a v médiích se řešilo, jestli si vybere celou 16 týdenní rodičovskou dovolenou, nedávný „krizový reshuffle“ se této ministryně netýkal.

---

¹¹⁴ Carmen Chacón byla v předchozí Zapaterově vládě ministryní bydlení.

5. ODSTRANĚNÍ PARTNERSKÉHO NÁSILÍ – PRIORITA ŠPANĚLSKÉ VLÁDY

Dle Organizace společnosti národů¹¹⁵ je násilí na ženách vůbec nejrozšířenějším násilím na světě a je více či méně společností tolerované jako neveřejný problém, který si musí vyřešit ti, kterých se to týká, sami mezi sebou. Snaha změnit tento postoj se objevila až během několika posledních let, a to především díky feministickým skupinám a jiným nevládním organizacím, které postupně přesvědčují společnost o tom, že partnerské násilí je násilí proti lidským právům a musí tedy být trestáno jako jejich porušování. Odstranění genderového násilí je jednou z nejdůležitějších součástí procesu zrovnoprávnění žen s muži a eliminace veškeré diskriminace, která zde panuje a stává se tak nejen předmětem zájmu vlád jednotlivých zemí, ale i mezinárodních a nadnárodních organizací.

Pojmy jako domácí násilí, genderové násilí, násilí na ženách nebo partnerské násilí se překrývají a často (i oprávněně) zaměňují. Považuji tedy za důležité tyto termíny na úvod kapitoly objasnit.

- DOMÁCÍ NÁSILÍ (domestic violence) – někdy se také používá pojmu násilí v rodině, které je definováno jako „*opakované, dlouhodobé a stupňující se násilí, kterého se dopouštějí dospělí nebo mladiství na svých blízkých (oběti mohou být manžel/manželka, druh/družka, rozvedení manžel/manželka, dítě, rodič, prarodič)*. Domácí násilí má podobu fyzického, psychického, sexuálního, ekonomického či jiného násilí, nejčastěji jejich kombinace. Domácí násilí je vědomá činnost. Začíná opakujícími se útoky proti lidské důstojnosti, k nim se zpravidla postupně přidávají útoky proti zdraví a v konečném

---

¹¹⁵ *Violence against women remains widespread and largely unpunished – UN officials* [online]. 2008 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=29066&Cr=UNIFEM&Cr1>>.

stádiu může přejít v útoky proti lidskému životu. Domácí násilí se liší od ostatních forem delikventního chování tím, že je násilím ve vztahu osob, vytváří vztah závislosti oběti na pachateli a je zaměřeno na získání moci pachatele nad obětí. Charakteristickým rysem domácího násilí je skutečnost, že se pro svou určitou trvalost a různou intenzitu násilných aktů postupně stává součástí jejich běžného života“.¹¹⁶

- NÁSILÍ NA ŽENÁCH - pro vysvětlení pojmu se dnes většinou užívá definice OSN z roku 1993, která říká, že je to *„jakýkoliv akt násilí založeného na genderu, který má následek nebo pravděpodobně vyústí ve fyzickou, sexuální nebo psychickou újmu nebo utrpení ženy, zahrnující i výhrůžky takového jednání, nátlak nebo svévolné zbavování svobody, bez ohledu na to, zda se tomu děje na veřejnosti nebo v soukromí“*.¹¹⁷ V roce 1995 byla definice rozšířena na Celosvětové pekingské konferenci o ženách na *„porušování ženských práv během ozbrojeného konfliktu, což zahrnuje i systematické znásilňování, sexuální otroctví, vynucené těhotenství, nucenou sterilizaci či umělé přerušování těhotenství, nucené používání antikoncepce, prenatalní výběr pohlaví a zabíjení novorozenečných holčiček“*.¹¹⁸
- GENDEROVÉ NÁSILÍ (gender-based violence) – tedy násilí založené na genderu nebo také sexuální násilí. Označuje se tak *„jakýkoliv druh násilí s použitím nebo výhrůžkou fyzické nebo emocionální síly, včetně znásilnění, domácího násilí, sexuálního*

---

¹¹⁶ Český statistický úřad: *Genderové statistiky: Základní pojmy* [online]. 2009, 11. 2. 2009 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy>.

¹¹⁷ „Any act of gender-based violence that results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life.“ *UN General Assembly resolution 48/104 of 20 December 1993 : Declaration on the Elimination of Violence against Women* [online]. 1996-2000, 23 February 1994 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <[http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.48.104.En](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.48.104.En)>.

¹¹⁸ „violations of the rights of women in situations of armed conflict, including systematic rape, sexual slavery and forced pregnancy; forced sterilization, forced abortion, coerced or forced use of contraceptives; prenatal sex selection and female infanticide“ *United Nations Population Fund : The State of World Population 2005* [online]. 2005 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.unfpa.org/upload/lib_pub_file/493_filename_en_swp05.pdf>.

obtěžování nebo incestu“¹¹⁹. V podstatě je možné jej definovat jako předchozí uvedené násilí na ženách, přičemž ale říká, že obětí genderového násilí nemusí být vždy jen žena.

V případech, kdy je oběť genderového násilí manželem/manželkou či partnerem/partnerkou (i bývalým/bývalou) agresora/agresorky, lze hovořit o domácím násilí a oba pojmy tak mohou splynout. V tu chvíli je vhodnější použít termínu partnerské násilí, který záměně předchází.

Vzhledem k povaze této práce se zde budu zabývat genderovým násilím v partnerském vztahu, tedy takovým, které se vztahuje k současným i bývalým manželům a druhům. Podrobná studie problematiky, by díky čím dál větší popularitě tématu ve Španělsku, vydala na několik publikací. Nejprve se zaměřím na situaci v samotném Španělsku, co se týče snahy zviditelnit problém ve společnosti, poté představím statistiky, postoje vlády (současné i těch minulých) a její programy a opatření proti genderovému násilí. V další části se pak pokusím porovnat v dané problematice Španělsko s některými dalšími státy, přestože, jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, to nebyl úkol vůbec jednoduchý.

5.1. Všudypřítomné partnerské násilí

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, post-frankistické Španělsko se poměrně úspěšně snaží eliminovat veškerou diskriminaci a zlepšit rovnoprávné postavení mužů a žen. Odstranění genderového násilí tvoří velkou část tohoto úsilí, a jako takové dnes patří mezi jednu z nejviditelnějších a nejvíce diskutovaných politik španělské společnosti. Informovat společnost a získat její účast je základem úspěchu, jelikož nestačí pouze vydat zákonná opatření a očekávat, že se tím problém partnerského násilí vyřeší. Je totiž

---

¹¹⁹ Český statistický úřad: *Genderové statistiky: Základní pojmy* [online]. 2009, 11. 2. 2009 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy>.

mnohem jednodušší změnit zákon než člověka. Snaha zapojit občany a co nejvíce tento problém zviditelnit je patrná již při příletu na letiště v Madridu, kde dlouhé haly lemují (nebo alespoň druhou polovinu roku 2008 a začátek roku 2009 lemovaly) výrazné plakáty v rámci celostátní kampaně proti genderovému násilí. Kampani Tolerancia Cero bude dán širší prostor v závěru této části kapitoly, zatím však slouží jako vhodná ukázka toho, jakým způsobem je možné informovat veřejnost o problematice, která je dnes jednou z prioritních oblastí španělské vlády.

Španělsko se ze své pověsti země s výrazně vysokým počtem obětí partnerského násilí snaží vymanit už od počátku procesu demokratizace. Otázkou je, zda za touto pověstí stojí reálná čísla a průzkumy nebo je výsledkem toho, že daná problematika rozhodně není ve španělské společnosti tabu. Z vlastní zkušenosti mohou potvrdit, že genderové násilí, přesněji informace o genderovém násilí, jsou ve Španělsku všudypřítomné. V médiích je problematice věnován opravdu veliký prostor. Televize mapuje nejen nejnovější případy v rámci každodenního přehledu událostí, ale vrací se i ke starším, sleduje soudy a vysílá debaty s odborníky na dané téma. Pořady, ve kterých vystupují týrané ženy, ochotné mluvit o své zkušenosti, mají obvykle vysokou sledovanost. Podobně i tisk (včetně internetového) se detailně zabývá případy genderového násilí. Nejrozšířenější španělský celostátní deník *El País* má ve své internetové verzi speciální rubriku „Violencia contra las mujeres“ (Násilí na ženách)¹²⁰, kde shromažďuje informace o násilí páchaném na ženách a opatřeních, která se jej snaží zastavit. Na internetových stránkách Ministerstva pro rovnost lze najít důležité informace pro oběti domácího násilí (kontakty, na které je možné se obrátit v případě nouze a právní minimum). Kromě dlouhodobých statistik je zde zhruba každých 14 dní aktualizován velmi detailní přehled smrtelných obětí genderového násilí, kde se kromě počtu případů za

---

¹²⁰ *El País* : Tema: *Violencia contra las mujeres* [online]. [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.elpais.com/todo-sobre/tema/Violencia/mujeres/31/>>.

dané období uvádí i věk a národnost pachatelů, jejich vztah k oběti nebo autonomní oblast, kde se čin stal.¹²¹ K dispozici jsou zde i vyjádření ministerstva k jednotlivým případům či přehled současných a minulých kampaní. Jedním z nejvýznamnějších počínů, které tuto problematiku zviditelnily, je úspěšný španělský film *Te doy mis ojos* (Dám ti své oči) z roku 2003. Film natočila režisérka Icíar Bollaín a ve stejném roce s ním vyhrála španělskou cenu Goya za nejlepší snímek a dalších 6 kategorií, včetně nejlepšího herce i herečky v hlavní roli (celkem byl film nominován v 9 kategoriích a proměnil 7 nominací).¹²² *Te doy mis ojos*, který pojednává o týrané ženě snažící se utéci od svého manžela, měl úspěch i v zahraničí a pomohl ještě více otevřít celospolečenskou debatu o partnerském násilí. Povědomí o problematice pomáhaly zvyšovat i úspěšné celostátní nebo regionální kampaně. Jedna z největších, na které se podílel Instituto de la Mujer, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra a Konfederace sousedů, proběhla na konci 90. let – „Si te pega, no te quiere“ (Nemiluje tě, když tě bije),¹²³ se pomocí obrázků a videí zbitých žen snažila apelovat na ženy, aby se nenechaly v tichosti týrat. O 10 let později, v polovině roku 2008 přišla vláda s další velkou celostátní kampaní „Ante el maltratador, tolerancia cero“ (doslovně přeloženo: „Proti tyranovi/násilníkovi¹²⁴, nulová tolerance“)¹²⁵. Cílem této několikaměsíční kampaně byla, dle oficiálního vyjádření na internetových stránkách Ministerstva pro rovnost, sociální izolace násilníka a pohrdání jím a výzva všem ohroženým ženám, aby se nebály se s násilníkem vypořádat pomocí úřadů či organizací k tomu určených. Kromě billboardů a plakátů po

---

¹²¹ Statistiku jsou zveřejňovány na titulní stránce Ministerstva pro rovnost: *Ministerio de Igualdad* [online]. 2008 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/>>.

¹²² *Wikipedia* [online]. 3 feb 2009 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <http://es.wikipedia.org/wiki/Anexo:XVIII_edici%C3%B3n_de_los_Premios_Goya>.

¹²³ THREFALL, Monica. 2005. s. 108. Video spot je možné shlédnout zde: *Youtube : Si te pega, no te quiere* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=rJyT8KwBWM>>.

¹²⁴ Ve španělštině se používá výrazu *maltratador* (*maltratadora* v případě ženy), tedy někdo, kdo s jiným špatně zachází

¹²⁵ *Campaña del Ministerio de Igualdad contra la violencia de género*: [online]. 2008 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/noticias/tolerancia_0/080708_tolerancia_cero.html>.

celé zemi, byla kampaň prezentovaná také formou půlminutových televizních spotů, které jsou k vidění jednak na uvedených stránkách Ministerstva pro rovnost, ale i na internetovém serveru pro sdílení filmových souborů Youtube¹²⁶. Propagace probíhala dále v tisku, v rádiu, ve formě bannerů na internetu a zapojila se do ní i španělská mužská reprezentace v házené¹²⁷.

Veškeré výše zmíněné kampaně, televizní programy či speciální rubriky novin jsou příčinou toho, že genderové násilí je ve Španělsku něco, o čem se rozhodně nemlčí. Španělská společnost překonala tradiční představu, že partnerské násilí se musí vyřešit doma v soukromí, na rozdíl od násilí páchaného na někom cizím, které je běžné trestat, a uvědomuje si, že je potřeba jej vymýtit. To se, kromě popsaného zviditelňování, děje dvěma způsoby. Zákonnými opatřeními - zavedení pojmu a trestů do trestního zákoníku a zároveň poskytováním pomoci a ochrany obětem – útočiště, chráněné domy pro ženy a matky s dětmi a možnost využití odborného poradenství.¹²⁸

5.2. Opatření proti partnerskému násilí

Není tomu tak dlouho, co se partnerské násilí začalo řešit jako veřejný a ne pouze soukromý problém. První organizace, která reagovala na hlasy feministek, byla v roce 1975 OSN a ta o pět let později došla k závěru, že genderové násilí je vůbec nejrozšířenějším zločinem, který navíc zůstává skrytý za dveřmi bytu. Až během 90. let se však začalo genderové násilí vnímat jako porušování lidských

---

¹²⁶ Youtube : *Ante el maltratador, tolerancia cero* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <http://www.youtube.com/watch?v=B_C55KYBMO0>, <<http://www.youtube.com/watch?v=2n68d7wAZKw>>, <<http://www.youtube.com/watch?v=8vzRGAsDI11&feature=channel>>

¹²⁷ Youtube : *Ante el maltratador, tolerancia cero* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.youtube.com/watch?v=FHKFD8DeFVI&feature=channel>>

¹²⁸ THREFALL, Monica. 2005. s. 102.

práv¹²⁹ a vlády jednotlivých zemí se na popud mezinárodních a nadnárodních organizací daly do příprav zákonných opatření na ochranu obětí. Hlavním takovým podnětem pro ně byla Deklarace Organizace spojených národů z roku 1993 pro odstranění násilí na ženách¹³⁰, která sice není závazná, ale obsahuje mezinárodně platný konsensus ohledně genderového násilí. K této otázce se o dva roky později vrátila i 4. Celosvětová pekingská konference o ženách, která označila násilí na ženách jako jednu z překážek rovnoprávnosti.¹³¹

Španělsko začalo tuto problematiku institucionálně řešit v polovině 80. let, tedy v době, kdy se stále ještě vzpamatovalo z režimu, který byl založen na mužské autoritě a submisivní ženě. V roce 1984 byla vydána první publikace, která informovala o partnerském násilí v zemi, přinesla statistiky (počet oznámení) a také byl založen první azylový dům pro oběti.¹³² Podobných center vzniklo do konce 80. let celkem 11.¹³³ Pojmy domácí násilí a partnerské násilí byly postupně zaváděny do trestního zákoníku, až do roku 1989 byly legálně ošetřeny pouze sexuální útoky proti ženě, a to jako zločiny proti čistotě. Kromě znásilnění byly sexuální zločiny hodnoceny jako nemravné zneužívání, pachatelé byly tedy souzeni za porušení cudnosti ženy, nikoli za omezování jejích práv.¹³⁴ Samotné znásilnění pak bylo formulováno velmi vágně, jako heterosexuální vaginální styk (tedy anální či orální nucený styk nebo homosexuální nebyl postižitelný). Také se předpokládalo, že pouze muž může znásilnit ženu a ne naopak. Pokud byl čin oznámen, snažily se strany většinou

---

¹²⁹ Jedním z výsledků konference OSN o lidských právech v roce 1993 bylo uznání ženských práv jako lidských práv, čímž se sexuální a domácí násilí zařadilo mezi porušování lidských práv. *United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights : World Conference on Human Rights* [online]. 1996-2002, April 1995 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.unhchr.ch/html/menu5/wchr.htm>>.

¹³⁰ *Declaration on the Elimination of Violence against Women* [online]. 1993, 20 December 1993 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>>.

¹³¹ Aktualizace a doporučení Celosvětové pekingské konference o ženách. s. 21.

¹³² *PLAN DE ACCIÓN CONTRA LA VIOLENCIA DOMÉSTICA 1998-2000* [online]. 1998 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.malostratos.org/images/pdf/PLAN%20DE%20ACCION%20CONTRA%20LA%20VIOLENCIA%20DOMESTICA%201998.pdf>>.

¹³³ THREFALL, Monica. 2005. s. 108.

¹³⁴ *Ibidem*. s. 103.

dohodnout, tedy přesvědčit oběť, aby násilníkovi odpustila. Vzhledem k tomu, že dle statistik je velká většina znásilnění spáchána někým, koho oběť zná, mohlo tak být v mnoha případech od procesu upuštěno¹³⁵. Takovou situaci často usnadnil i fakt, že až do roku 1981 nebyl ve Španělsku povolen rozvod. Pokud byl tedy násilníkem manžel, neměla žena ani možnost se s ním rozvést.¹³⁶ V roce 1983 proběhla reforma trestního zákoníku a znásilnění bylo překvalifikováno na trestný čin, což pro násilníka znamenalo soudní proces, i když mu oběť byla ochotna odpustit. Vztahovalo se to však pouze na znásilnění a nikoli na jinak definovaná sexuální napadení. Pokud bylo výsledkem znásilnění těhotenství oběti, až do poloviny 80. let nebyla taková situace legálně řešitelná. Pokus o umělé přerušení těhotenství byl trestán odnětím svobody na dobu od 6 měsíců do 6 let pro ženu, která jej podstoupila a vyšší sazba byla uplatňována na toho, kdo zákrok provedl.¹³⁷ V roce 1985 byl předložen dodnes platný zákon o umělém přerušení těhotenství. To je možné pouze ve třech případech: pokud je těhotenství následkem znásilnění, pokud těhotenství ohrožuje život a zdraví matky a pokud je plod nějakým způsobem deformován.¹³⁸ Další reforma trestního zákoníku, která proběhla v roce 1989, označila sexuální násilí za zločiny proti sexuální svobodě (tedy už ne proti čistotě a mravnosti ženy) a ty, které předtím spadaly pod nemorální zneužívání, se staly sexuální agresí. Znásilnění bylo rozšířeno i na anální a orální styk, ale muselo být provedeno penisem. Penetrace jakýmkoli předmětem nebyla označena za znásilnění. Nově mohl znásilnit i muž muže a žena muže. Žena ženu znásilnit nemohla. Doba odnětí svobody za znásilnění se pohybovala v rozmezí 12 – 20 let (stejně jako za vraždu) a za jinou sexuální agresi od 6 měsíců do 12 let.¹³⁹ Stejný zákon změnil i opakované (minimálně třikrát) fyzické domácí násilí z přestupku na zločin s trestem odnětí svobody na dobu 1 až 6

---

¹³⁵ V 80. letech byl tento „koncept omluvitelnost“ zpochybněn a v roce 1989 zakázán.

¹³⁶ THREFALL, Monica. 2005. s. 103.

¹³⁷ Ibidem s. 104.

¹³⁸ Přes protesty církve a konzervativní části populace se připravuje zákon, který umělé přerušení těhotenství povolí.

¹³⁹ THREFALL, Monica. 2005. s. 104.

měsíců.¹⁴⁰ Komplexní revize trestního zákoníku proběhla v roce 1995 (byl v platnosti od 19. stol s úpravami) a předefinovala vše. Znásilnění bylo označeno za sexuální agresi a vztahovalo se i na penetraci předměty (nejen penisem). Sazba odnětí svobody za opakované domácí násilí byla stanovena na minimálně 6 měsíců (do té doby maximum) a největší změnou bylo, že podnět k trestnímu stíhání mohla podat i jiná osoba než samotná oběť. V praxi to znamenalo, že psychický nátlak na oběť byl snížen.¹⁴¹

Přestože v roce 1996 vystřídala PSOE Partido Popular a do čela vlády se dostal na 8 let José María Aznar, neznamenalo to, i přes některá očekávání, výrazné utlumení aktivit na podporu odstranění partnerského násilí. Stejně jako programy na podporu rovnosti příležitostí pokračovaly dále pod taktovkou Instituto de la Mujer, tak byla i nadále podporována pomoc obětem genderového a domácího násilí a samozřejmě jeho eliminace především. Problematika byla původně včleněna do Plánů o rovnosti příležitostí. Ve třetím vydání (1997 – 2000) mělo genderové násilí vlastní kapitolu a v roce 1998 byl vydán samostatný Plan de Acción Contra la Violencia Doméstica 1998 – 2000 (Akční plán proti domácímu násilí 1998 – 2000)¹⁴², který připravil Instituto de la Mujer společně s několika ministerstvy. Plán byl rozdělen do šesti částí, vyjadřujících cíle, kterých se mělo dosáhnout a instrumenty, které k tomu měly dopomoci. Jednalo se především o větší zaujetí a informovanost veřejnosti, čímž byla snaha přispět k prevenci. Bylo nutné vytvořit síť sociálních služeb pro oběti domácího násilí. Nejen azylové domy a chráněné byty, ale také bylo potřeba vyškolit specializované sociální pracovníky, policii, soudce a lékaře, kteří s postiženými přicházejí do styku. Plán apeloval na lékaře a zdravotnická zařízení, aby při sebemenším podezření informovali pacientky o možné pomoci. Součástí byly i

---

¹⁴⁰ Ibidem s. 104.

¹⁴¹ Ibidem s. 105.

¹⁴² *PLAN DE ACCIÓN CONTRA LA VIOLENCIA DOMÉSTICA 1998-2000* [online]. 1998 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.malostratos.org/images/pdf/PLAN%20DE%20ACCION%20CONTRA%20LA%20VIOLENCIA%20DOMESTICA%201998.pdf>>.

návrhy na změnu některých právních předpisů, zejména co se týče ochrany oběti před agresorem a urychlení a zlepšení soudních procesů a samozřejmě výzkum, který je pro lepší pochopení a tedy hodnotnější opatření, nezbytný. V dokumentu byly vyzvány autonomní oblasti k vypracování vlastních plánů proti domácímu násilí.¹⁴³ Jak bylo v plánu zmíněno, bylo nutné rozšířit povědomí o genderovém násilí mezi veřejnost. Nebylo však možné poskytnout dlouhodobé statistiky, jelikož ty začaly být vedeny až na začátku 80. let, ale ani poté nebyly, přes veškeré snahy, úplné. Situace bohužel není ideální ani dnes, jelikož mnoho žen se stále ještě bojí či stydí přiznat, že jsou týrány svým partnerem nebo manželem. Čísla, která byla známá, se začala medializovat na konci 90. let a první veřejnou studii vydala vláda v roce 2000. Pro španělskou společnost to byl tehdy šok, když se dozvěděla, že 14% žen se někdy během svého života setkalo s domácím násilím, 74% agresorů byli manželé nebo partneři a 95% z těchto agresí se stalo během rozchodu či rozvodového řízení.¹⁴⁴

Změny, které byly navrženy prostřednictvím akčního plánu, byly schváleny o rok později. Kromě toho bylo nově definováno i opakované psychické týrání (do té doby se bralo v potaz pouze fyzické) a přidány nové typy soudních příkazů (zákaz přiblížení se k oběti, navazování komunikace, bydliště v blízkosti).¹⁴⁵ Postupně se zvyšoval počet azylových domů (ke konci 90. let jich bylo již 129). Jejich rozmístění po Španělském království není rovnoměrné, vzhledem k tomu, že za sociální služby jsou zodpovědné vlády autonomních oblastí. Záleží tedy přímo na nich, kolik jsou ochotny do této pomoci investovat. Kromě toho se v 90. letech začaly objevovat speciální policejní stanice zaměřené pouze na poskytnutí pomoci v případě domácího a genderového násilí. Na těchto stanicích (v rámci menších okrsků to jsou spíše speciální oddíly při policejních

---

¹⁴³ ASTELARRA, Judith. 2005. s.188.

¹⁴⁴ THREFALL, Monica. 2005. s. 107.

¹⁴⁵ Ibidem. s. 105.

stanicích) pracují proškolení policisté a policistky, kteří nepošlou vystrašenou ženu zpět domů a nebudou ji přesvědčovat o tom, aby si to s mužem doma sama urovnala. Bohužel podobné stížnosti na chování policie stále ještě občas zaznívají.¹⁴⁶

Nový impuls dostal boj proti domácímu a genderovému násilí se změnou vlády v březnu roku 2004. Vystřídání Partido Popular Socialista v čele s předsedou vlády Zapaterem přineslo spolu s paritní vládou a celkovým programem pro rovnoprávnost i nové zákony proti domácímu a genderovému násilí, opatření a programy na pomoc obětem. Již v prosinci 2004 vydala vláda La Ley de Protección Integral Contra la Violencia de Género (Zákon úplné ochrany proti genderovému násilí)¹⁴⁷. Zákon má několik rovin, které se prolínají. Na jednu stranu se snaží dostatečnými tresty odradit potenciální pachatele, aby se násilí vůbec dopouštěli. Pokud ti násilím vyhrožují nebo k němu nakonec opravdu dojde, snaží se zajistit dostatek opatření k tomu, aby oběti neměly strach podávat oznámení a zároveň jim zajistit ochranu a podporu ve formě azylových domů a odborné pomoci. Aby byla situace ve Španělsku lépe zmapována, bylo v rámci zákona z roku 2004 vytvořeno několik nových institucí. Delegación Especial del Gobierno contra la Violencia sobre la Mujer (Speciální vládní zastoupení proti násilí na ženě), změněné o 4 roky později na Delegación del Gobierno para la Violencia de Género (Vládní zastoupení pro genderové násilí), které dnes spadá pod Ministerstvo pro rovnost a je zodpovědné za tvorbu politik proti genderovému násilí.¹⁴⁸ Při něm byla založena Observatorio Estatal de Violencia sobre la Mujer (Státní observatoř násilí na ženách), což je meziministerská instituce, která sbírá a hodnotí informace a vypracovává z nich studie o genderovém násilí, které pak poskytuje Vládnímu zastoupení proti genderovému násilí

---

¹⁴⁶ THREFALL, Monica. 2005. s. 116.

¹⁴⁷ *Instituto de la Mujer : La Ley de protección integral contra la violencia de género* [online]. 2004 [cit. 2009-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/mujer/violencia/ley/index.htm>>.

¹⁴⁸ *Delegación del Gobierno para la Violencia de Género* [online]. 2008 [cit. 2009-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/violencia-mujer/index.html>>.

nebo jednotlivým ministerstvům a veřejnosti.¹⁴⁹ Pro zrychlení a usnadnění soudních procesů byly jmenováni výluční soudci a soudkyně pro násilí na ženách.

Protože násilí stále nemizí, bylo třeba v opatřeních pokračovat, proto byl zákonu dodán nový impuls v roce 2007 a vydán Plan nacional de sensibilización y prevención de la violencia de género a spolu s ním několik dalších urgentních opatření. Bylo potřeba zlepšit soudnictví, více informovat společnost o problematice, zajistit školení pro pracovníky služeb, které se s oběťmi setkávají, rozšířit počet policistů a policistek se zaměřením na genderové násilí. Byla zavedena nová, 24hodinová telefonní linka a rozšířen projekt teleasistencia móvil, který funguje už od roku 2004.¹⁵⁰ V rámci něj dostávají ohrožené ženy mobilní telefon, který použijí v případě, že jsou napadeny – tehdy mají k dispozici pouze jediné tlačítko, které po zmáčknutí kontaktuje příslušné centrum, to vyhledá lokalitu, a komu telefon patří a vyšle okamžitou pomoc. Jinak je možné telefon použít i jako běžný přístroj a kontaktovat centrum v případě otázek.¹⁵¹

Přes veškeré snahy se bohužel denně objevují nové zprávy o dalších případech, včetně smrtelných, jak je patrné ze statistik v následující části této kapitoly.

---

¹⁴⁹ *Observatorio Estatal de Violencia sobre la Mujer* [online]. 2008 [cit. 2009-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/violencia-mujer/Observatorio.html>>.

¹⁵⁰ *MEDIDAS URGENTES EN LA LUCHA* [online]. 2006 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/violencia-mujer/Documentos/MedidasUrgentes-15dic.pdf>>.

¹⁵¹ *Folleto teleasistencia móvil* [online]. 2004 [cit. 2009-05-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/violencia-mujer/Documentos/folletoingles.pdf>>.

5.3. Statistiky obětí násilí mezi partnery

Již bylo zmíněno, že Španělsko předchází pověst velmi „násilnické“ země. Statistiky, které budou následovat, to svými vysokými hodnotami bohužel spíše potvrzují.

Nejprve se podíváme na přehled formálně podaných stížností žen na pachatele domácího násilí a ohrožování, která obsahuje data z let 1984 – 2007.

1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
16441	16810	17056	15196	14461	17738	16089	16946	16520	15908	16284	16122

1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
16378	17488	19535	21680	22397	24158	43313	50090	57527	59758	62170	63347

Statistický přehled formálně podaných oznámení žen na pachatele domácího násilí

Hodnoty jsou převzaty ze statistických údajů na internetových stránkách Instituto de la Mujer.¹⁵² Do roku 1997 se oficiální trestní oznámení pohybovalo okolo 16000 ročně, poté už čísla jen strmě stoupala. Nejvýraznější rozdíl lze pozorovat mezi rokem 2001 a 2002, který činí téměř 20000. Ten je způsobený faktem, že od roku 2002 začali statistici zahrnovat do domácího násilí i činy způsobené bývalým manželem či partnerem.¹⁵³ Co se týče ostatních nárůstů, zde statistiky bohužel neumí ukázat, jestli jsou způsobeny reálným zvyšováním počtu případů domácího násilí nebo kampaně zafungovaly a ženy se nebojí podávat trestní oznámení na pachatele. Jiným vysvětlením také může být, že muži se neumí vyrovnat se stále se zvyšujícím sebevědomím a sociální participací žen a řeší to tímto násilným způsobem. Tento výklad by mohl objasnit i stále velmi vysoký počet smrtelných obětí jak si ukážeme v tabulce níže. Na

¹⁵² Instituto de la Mujer : Estadísticas - Denuncias [online]. 2007 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/cifras/violencia/denuncias_tablas.htm>.

¹⁵³ Instituto de la Mujer : Mujeres en cifras 1983 - 2008 [online]. 2008 [cit. 2009-04-12]. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

druhou stranu je třeba si uvědomit, že metodologie sběru dat se neustále vyvíjí a v 80. letech určitě nebyly takové možnosti, jaké se nabízejí dnes. Není tedy proto ani vyloučeno, že zvyšující se kvalita výzkumů přináší vyšší hodnoty. Data pro přehled případů domácího násilí byla dříve sbírána pouze od policie, lékařů či sociálních pracovníků. Dnes už se dělají přesně cílené výzkumy a k dispozici jsou i neoficiální čísla, tedy ty případy, které se na veřejnost nikdy nedostanou. Určitá čísla tedy statistici získávají, když se zabývají oficiálními nahlášeními a jiná, pokud udělají anonymní průzkum, při kterém zjišťují, kolik lidí se za svůj život setkalo přímo s domácím násilím. Na nepoměr upozorňuje i fakt, že při zkoumání oznámených případů se došlo k závěru, že 80 – 90% všech agresorů, jsou muži. Jiné výzkumy, které jsou založené na přímém dotazování, ukazují, že muži i ženy jsou stejně agresivní.¹⁵⁴

Na internetových stránkách španělské organizace *Federación de Mujeres Separadas y Divorciadas*¹⁵⁵ (Federace odloučených a rozvedených žen) najdeme přehled všech smrtelných obětí od roku 1999 až po nejnovější. Následující tabulka, jejíž hodnoty byly převzaty právě ze stránek Federace¹⁵⁶, ukáže, jak se tato čísla za posledních 10 let změnila. Nutno zmínit, že dané hodnoty zahrnují ženy zabitě nejen manžely, bývalými manžely, partnery a bývalými partnery, ale také jinými členy rodiny, tedy shrnuje oběti domácího násilí celkově. Na uvedené internetové adrese lze nalézt i statistiky dětských obětí domácího násilí a oběti homosexuálních manželství či partnerství.

---

¹⁵⁴ *Wikipedia : Domestic violence statistic* [online]. 2009, 24 March 2009 [cit. 2009-04-07].

Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Domestic_violence_statistics>.

¹⁵⁵ *Federación de Mujeres Separadas y Divorciadas* [online]. [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.separadasydivorciadas.org/esp/>>.

¹⁵⁶ *Federación de Mujeres Separadas y Divorciadas : víctimas de la violencia de género* [online]. [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.separadasydivorciadas.org/esp/victimas-violencia-de-genero.php>>.

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
46	65	71	74	94	93	72	92	84	68	9 (3. 4. 2009)

Statistický přehled smrtelných obětí domácího násilí

Podle této tabulky počtu smrtelných obětí domácího násilí se bohužel nedá říci, že by mělo klesající tendence. Zajímavé je srovnat hodnoty výše uvedené tabulky s těmi, které nabízí na svých stránkách Instituto de la Mujer.¹⁵⁷ Zde se bere v potaz pouze zabití v rámci genderového domácího násilí.

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
54	63	50	54	71	72	57	68	71	71	9 (24. 3. 2009)

Statistický přehled smrtelných obětí genderového násilí v domácnosti

Hodnoty obou tabulek se o něco liší, ale stále se nedá hovořit o snižování počtu obětí. Pozitivní příslib pro tento rok nabízí jiná statistika, taktéž na stránkách Ministerstva pro rovnost, která porovnává počty za stejné období v předchozích letech. Nejnovější aktualizace z 24. března 2009 mluví o 9 obětech od začátku tohoto roku, což je nejméně od roku 2003 za stejné období (v roce 2006 a 2008 bylo za první tři měsíce dokonce 19 obětí).¹⁵⁸

Výše uvedené statistiky braly v potaz pouze ženy jako oběti genderového násilí. Instituto de la Mujer sice neposkytuje přehled počtu mužů - smrtelných obětí domácího a genderového násilí, ale dává k dispozici statistiku formálně podaných oznámení z let 2002 – 2007.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Instituto de la Mujer : *Mujeres muertas por violencia de género a manos de su pareja o expareja* [online]. 2009 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/cifras/violencia/muertes_tablas.htm>.

¹⁵⁸ Instituto de la Mujer: *Victimas mortales por violencia de género* [online]. 2009 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/noticias/pdf/24.03.09.cuadrovictimimas.pdf>>.

¹⁵⁹ Instituto de la Mujer : *Denuncias por malos tratos producidos por la pareja o expareja* [online]. 2009 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW:

<http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/cifras/violencia/denuncias_tablas.htm>.

2002	2003	2004	2005	2006	2007
8 216	8 861	9 518	11 080	10 801	10 902

Statistický přehled formálně podaných oznámení mužů na pachatelky domácího násilí

Zde je možné vidět, že muži podávají oznámení na pachatelky či pachatele domácího násilí mnohem méně než ženy, přesto nejsou uvedená čísla zanedbatelná. Pozorujeme také, stejně jako u žen, postupné vzrůstání, i když zde ne tak nápadné.

Ministerstvo pro rovnost a Instituto de la Mujer nabízejí na svých webových stránkách mnoho dalších statistik, které srovnávají oběti a násilníky podle několika různých kritérií. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce není bohužel se zde zabývat například srovnáním počtu případů dle jednotlivých autonomních oblastí či s ohledem na vztah pachatele k oběti.

5.4. Srovnání Španělska s jinými zeměmi

Již jsme se podívali na statistiky o situaci ve Španělsku a můžeme konstatovat, tato země má s genderovým násilím problém. Stále však není jasné, jestli si Španělsko zaslouží reputaci machistické země, která má jedno z největších procent žen zavražděných svými partnery. Pokusím se tedy porovnat situaci s jinými evropskými i neevropskými státy. Najít však podobná data, jaká shromažďují a veřejně zpřístupňují Španělé, se zdá být, co se týče jiných zemí, velmi těžké. Snad v žádné jiné zemi není tato problematika natolik zmapována a i sebraná data o jiných zemích světa nabízí zase jen Španělsko, konkrétně Centro Reina Sofia (Centrum královna Sofie)¹⁶⁰ pro studium násilí ve Valencii. Tato nadace již několik let oslovuje různé instituce v mnoha zemích světa s požadavkem o zaslání počtu vražd žen celkově, v rámci domácího násilí a partnerského násilí. V roce 2003 byla vydaná studie porovnávající údaje z roku 2000,

¹⁶⁰ *Centro Reina Sofia: de la Comunidad Valenciana para el Estudio de la Violencia* [online]. 2009 [cit. 2009-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.centroreinasofia.es/>>.

kteře státy dodaly. O 4 roky později vyšla navazující publikace s daty z roku 2003¹⁶¹. Autoři reportu uvádějí v předmluvě druhého vydání problémy, kterým museli čelit při získávání statistických dat. Oslovili téměř 70 zemí, z nichž ne všechny odpověděly, 40 bylo schopno dodat informace o celkovém počtu zabitých žen (v některých státech se nevedou statistiky, které rozlišují oběti podle pohlaví), 26 poskytlo data o ženách zabitých v rodině a 20 o ženách jako obětech partnerského násilí. Některé ze zemí, které údaje dodaly, museli autoři vyřadit, jelikož data nepůsobila věrohodně a nebyla možnost je dále ověřit či doplnit. Mezi takové se řadí i Česká republika (oslovena byla policie České republiky), která tím ztratila možnost být součástí detailní studie o ženských obětech domácího a partnerského násilí.

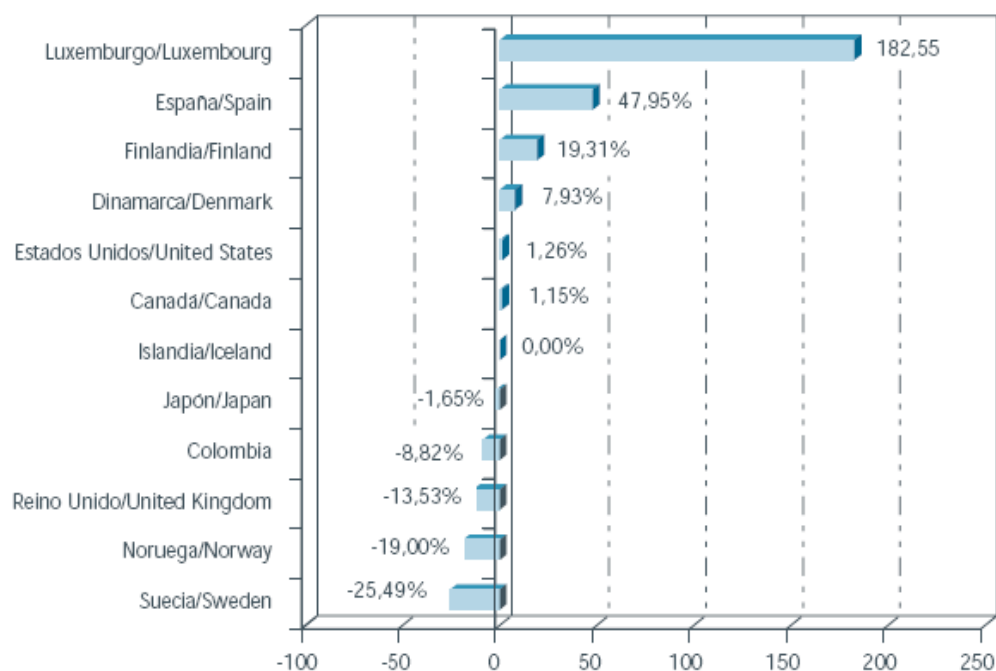
Následující tabulka ukazuje počet zabitých žen v rámci partnerského násilí (manžel/bývalý manžel, partner/bývalý partner):

Země	Počet případů	na 1 milion
Lucembursko	3	15,71
Maďarsko	53	12,09
Finsko	23	10,32
Chorvatsko	16	8,2
Švýcarsko	21	6,57
Kypr	2	6,17
Dánsko	13	5,85
Slovinsko	5	5,69
Norsko	10	5,33
Spojené Království	94	3,77
Španělsko	65	3,61
Švédsko	13	3,42
Andora	0	0
Island	0	0
Malta	0	0

Počet ženských obětí partnerského násilí v roce 2003 (Evropa)

¹⁶¹ SANMARTÍN, José. *II Informe Internacional. Violencia contra la mujer en las relaciones de pareja (estadísticas y legislación)*. 2. edición aum. Valencia: Centro Reina Sofía, 2007. 60 s. Dostupný z WWW: <<http://www.centroreinasofia.es/informes/11Informe.pdf>>.

Z 15 zemí se Španělsko zařadilo až na spodní příčky, tedy mezi země, kde je v poměru k počtu obyvatel obětí partnerského násilí nejméně. U některých států je zde možnost srovnání vývoje mezi lety 2000 a 2003. U 5 zemí se situace zlepšila a u 6 zemí (včetně Španělska) je patrný nárůst. Vysoký nárůst v případě Lucemburska je způsoben 1 obětí v roce 2000 a 3 o tři roky později.

Vývoj počtu obětí partnerského násilí mezi lety 2000 a 2003 (zdroj: Centro Reina Sofía)

Graf ukazuje, že ve Španělsku vzrostl počet ženských obětí domácího násilí o téměř 50%. Z dalších statistik se stejného zdroje však vyplývá, že celkový počet zabitých žen poklesl o 18%. Ve Španělsku tedy počet zabitých žen na ulici ubývá, ale oproti tomu se zvyšuje počet smrtelných obětí domácího a partnerského násilí.¹⁶²

Cílem této kapitoly bylo zmapovat, jak si Španělsko stojí v boji proti domácímu a genderovému násilí a zjistit, jestli si,

¹⁶² SANMARTÍN, José. *II Informe Internacional. Violencia contra la mujer en las relaciones de pareja (estadísticas y legislación)*. 2. edición aum. Valencia: Centro Reina Sofía, 2007. 60 s. Dostupný z WWW: <<http://www.centroreinasofia.es/informes/11Informe.pdf>>.

v porovnání s jinými státy, zaslouží pověst násilnické země. Vzhledem k nedostatku údajů právě z jiných zemí, to nebyl úkol jednoduchý. Přesto se nakonec díky jediné instituci, která neúnavně sbírá data jiných států, podařilo porovnat alespoň několik zemí. Bohužel jen co se týče smrtelných obětí, jelikož data k formálním oznámením ani odhady o fyzickém či psychickém týrání, nejsou k dispozici. Vzhledem k dlouhodobému záměru Centro Reina Sofia však bylo možné pro zhruba 15 zemí shromáždit data ke komparaci let 2000 a 2003 a zjistit tak, že v současné době se Španělsko pohybuje mezi státy s nižší poměrem zabitých žen na milion obyvatel, ale počet obětí (nejen smrtelných) domácího a partnerského násilí bohužel stoupá, a to i přes to, že vláda zakládá nové instituce, vydává přísnější legislativní opatření a snaží se stále více pomáhat lidem v ohrožení. Je to zajímavý a nepříliš potěšující trend, který díky mohutné medializaci mohou Španělé denně sledovat v televizi a v tisku.

ZÁVĚR

Španělská společnost se dnes naprosto liší od té, jakou se z ní snažil vychovat frankismus. Součástí přechodu k demokracii po smrti generála Franka bylo vymezení se proti režimu, který prosazoval patriarchát. Španělé vzali nerovnost mužů a žen jako součást toho, čeho se chtěli zbavit. Rovnoprávnost byla najednou moderní a strany se tomu musely přizpůsobit. Levice vytvořila ve svém rámci ženské skupiny, které se rekrutovaly z feministek z ilegálních skupin 60. let. I proto fungoval mezi nimi a stranami přátelský vztah – spojovala je opoziční zkušenost s frankismem. Toto „přátelství“ některých feministických skupin s levicí působilo rozepře ve španělském feministickém hnutí, které se proto nikdy nestalo příliš výrazným. Na druhou stranu tak měly španělské feministky mnohem blíže k lidem, kteří rozhodovali o budoucnosti země, a dnes se zdá, že tato cesta byla sice kratší, ale mnohem účinnější (v porovnání s procesem emancipace například ve Francii). Nemalou měrou se na společenských změnách podílela opožděná sexuální revoluce, která ve Španělsku naplno vypukla až po schválení demokratické ústavy v roce 1978. Ta, přestože se proti ní část feministického hnutí postavila, přinesla legislativní zrovnoprávnění mužů s ženami a odstranila zastaralé zákony z dob frankismu. PSOE, která vyhrála volby v roce 1982, chtěla prosazování rovnosti příležitostí mužů a žen pokračovat (nejen z důvodů blížícího se připojení k ES). Založila proto instituci, která dostala za úkol se zabývat právě touto tematikou. Instituto de la Mujer udělal za 26 let svého působení velký kus práce. Nejenže vydal už 5 plánů pro rovnost příležitostí, které zpočátku pouze navazovaly na Akční programy ES/EU a dnes už je mnohonásobně předčí, ale podporuje zkoumání žen ve společnosti, zasahuje do všech ministerstev a na svých internetových stránkách poskytuje mnoho informací. Díky němu jsou už od 80. let vedeny statistiky o postavení žen ve společnosti, partnerském násilí, zaměstnanosti žen. Instituto má také obrovský podíl na rozšiřování všeobecném povědomí o problematice. Uspořádal

několik kampaní proti násilí na ženách a podporuje své sesterské instituty v autonomních oblastech v organizaci nejrůznějších akcí na podporu rovnosti (a může se jednat i o billboardy vyzývající tatínky a dědečky, aby si hráli se svými dětmi a vnoučaty). Během období vlády PSOE pod vedením premiéra Gonzálese a i poté, když se dostala k vládě pravicová Partido Popular, byl tahounem politik rovnosti příležitostí Instituto de la Mujer. Neznamená to však, že by je nástup konzervativní pravice nijak neovlivnil. Naopak, přínos PP lze vidět především v podpoře skloubení pracovního a rodinného života, tedy v orientaci na rodinu. Spíše se však pravice začala požadavkům rovnoprávnosti přizpůsobovat, než aby je sama vytvářela, a dodnes například odmítá kvóty, přestože se v zastoupení žen úspěšně vyrovnává socialistům. Naprosto jiného rozměru dosáhly opatření pro upevnění rovnosti příležitostí a proti násilí na ženách v roce 2004. Nový předseda vlády Zapatero tak trochu zastínil Instituto de la Mujer, vyhlášením paritní vlády strhl veškerou pozornost na sebe a od té doby přináší jen nová a nová překvapení, z nichž některá jsou trnem v oku konzervativní části společnosti. Uzákonění manželství homosexuálních párů, včetně adopce. Zavedení povinných kvót pro kandidátní listiny a správní rady firem. O rovnoprávnosti se mluví nahlas, stejně tak o partnerském násilí. Média se přizpůsobují a podávají obraz žen a mužů jiný než jaký jej známe my. Nelze říci, že by sexistické reklamy úplně vymizely, ale rozhodně se nevyskytují v takové míře, jako například v České republice. Většina reklam na už je dnes genderově neutrální nebo se naopak snaží naučit diváky, že přebalování dítěte není jen starostí matky. Podobná reklama by v naší zemi asi vyvolala pobavení. Stejně jako reakce na nedávný krok premiéra Zapatera dosadit do nové vlády po loňských volbách těhotnou ženu a ještě ke všemu na post ministryně obrany. Díky tomu se o měnícím se Španělsku, té machistické zemi, začalo více mluvit i v zahraničí. Zapatero ví moc dobře, co dělá. Aby se mu podařilo prosadit rovnoprávnost a nediskriminaci ve všech sférách a ukázat soukromým společnostem, že těhotenství nemusí být překážkou v práci, musí začít u svých přímých podřízených. K tomu je však nutné

ještě něco navíc. Je potřeba zajistit, aby se manželé podíleli více na výchově dětí a pomoci v domácnosti, aby zaměstnavatelé nehodnotili své zaměstnance podle výše přesčasů a aby rodiče měli možnost nechat své dítě přes den v mateřské školce. To jsou jen některé body, které pomohou rodinám skloubit svůj soukromý život s prací, na kterých je potřeba ještě dále pracovat. V tuto chvíli si však Zapatero vybral jako prioritu své vlády neustále narůstající genderové násilí. Sdělovací prostředky se k jeho záměru přidaly, což způsobilo, že před partnerským násilím ve Španělsku „prostě neutečete“. Informace o obětech jsou aktualizovány snad každý den, což vytváří obrázek o zemi plné machistů, kteří zabijí a v lepším případě pouze mlátí své ženy. Příslušná kapitola snad dostatečně dokazuje, že tento mýtus, který si o sobě Španělsko nese částečně z dob frankismu a částečně si ho vytvořilo samo tím, že genderovému násilí poskytuje takovou publicitu, je opravdu jen mýtus. To však rozhodně nemá počet obětí nijak bagatelizovat, ale pouze poukázat na fakt, že jiné země by neměly Španělsko odsuzovat za problém, který jen u nich možná ještě větší, i když třeba neviditelný.

Španělská společnost prošla za posledních 30 let od pádu frankismu bezprecedentní proměnou. Postavení žen je prioritou dnešní vlády, která navázala na úspěchy vlád předchozích, kterým se podařilo prolomit režimem nucený patriarchát a zajistit legislativní opatření na úrovni západoevropských členských států Evropské unie. Feminista Zapatero jde už pátým rokem mnohem dále a nejen čeští politici by si z jeho počínání měli vzít příklad.

SUMMARY

Today's Spanish society is entirely different from the patriarchal one in the times of Franco. After the dictator's death, in the period called transition, the Spaniards decided to get rid of its heritage and started a new episode of their history full of democracy, non-discrimination and equality between men and women. Politicians had to accept it and especially left-wing parties started to apply the demands of feminist groups. As Spanish society couldn't enjoy free love of the 60' the feminist movement didn't establish like in other western European countries and could develop only after fall of the regime. Part of the movement preferred to operate within the political parties which caused a conflict and Spanish feminist movement never became really strong. On the other hand, that kind of "friendship" with politicians was probably one of the reasons, why nowadays the gender equality in Spain is the government's priorities. The Constitution of 1978 introduced legislative equalizations between men and women and eliminated the outdated restrictions. When PSOE won the elections in 1982, new Prime Minister González decided to work on the equal opportunities between men and women. The government started with creation of Instituto de la Mujer which has done a lot of new proposals of laws and other measures since then. Its task is to promote the equality, introduce new actions and create Plans for equal opportunities. There have been already 5 Plans created and at the beginning they mostly followed the EC Action Programmes but nowadays the Spanish regulations are stricter. The Instituto de la Mujer was the main originator of the gender equality politics during the times of González's PSOE and after Aznar's Partido Popular. But after the election in 2004 when socialist party formed the government and José Luis Rodríguez Zapatero became its Prime Minister, it seems the roles have changed. Zapatero, who calls himself a feminist, is today the main leader of the Spanish gender equality. Spain has had equal government (same number of women and men) since then –

Zapatero became a good example for all who still doubt if women can do the same job as men. He even appointed Carmen Chacón in her 7th month of pregnancy to Ministry of Defence and caused national and international negative reactions. PSOE has introduced many new laws and measures since 2004. One of the most important is La Ley de Protección Integral Contra la Violencia de Género (Law against Gender-Based Violence) introduced at the end of 2004. Partner Violence is the one of the main problems of today's Spanish society. Spain is known as a country with one of the biggest number of victims of gender-based violence. The fact is that in Spain, the violence can be seen everywhere – there are posters on the streets in the frame of anti violence campaigns, media talk and write about the victims and this problem is so present. But it is not that easy to compare the number of the victims with other countries. Most of them don't have any statistics and that's why they think there is no partner violence in their country.

Spain, known as a traditionally “macho” country is today one of the most developed countries regarding equality of men and women and can be easily compared to the Nordic countries where equal opportunities have had a long tradition.

POUŽITÁ LITERATURA

Primární zdroje

IV plan de Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres [online]. 2003 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <http://www.msc.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/IV_Plan_Igualdad_Hombre_Mujeres_2003-2006.pdf>.

Constitución española de 1978. [s.l.] : [s.n.], 2003. 55 s.

Declaration on the Elimination of Violence against Women [online]. 1993, 20 December 1993 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>>.

MEDIDAS URGENTES EN LA LUCHA [online]. 2006 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.migualdad.es/violencia-mujer/Documentos/MedidasUrgentes-15dic.pdf>>.

Las Mujeres en Cifras : 1983 - 2008. Madrid: Instituto de la Mujer, Ministerio de Igualdad, 2008. 196 s. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/mujer/publicaciones/docs/Mujeres%20en%20cifras%201983_2008.pdf>.

LEY 39/1999, de 5 de noviembre (B.O.E. 6-11-1999), para [online]. 1999 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://ctfc.es/donatraballrural/docs/NORMATIVA/4.%20LLEI%20391999.pdf>>.

Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres [online]. 2007 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z WWW: <http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo3-2007.html>.

Palacio de las Cortes Constituyentes a 9 de Diciembre de 1931 : CONSTITUCIÓN

DE LA REPÚBLICA ESPAÑOLA [online]. 1999 [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.icsi.berkeley.edu/~chema/republica/constitucion.html>>.

PLAN DE ACCIÓN CONTRA LA VIOLENCIA DOMÉSTICA 1998-2000

[online]. 1998 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.malostratos.org/images/pdf/PLAN%20DE%20ACCION%20CONTRA%20LA%20VIOLENCIA%20DOMESTICA%201998.pdf>>.

United Nations Population Fund : The State of World Population 2005 [online]. 2005 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.unfpa.org/upload/lib_pub_file/493_filename_en_swp05.pdf>.

Sekundární zdroje

ARRANZ, Fátima. *Las Políticas Públicas en favor de las mujeres*. Madrid: Instituto de Investigaciones Feministas de la UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID, 2000. 223 s.

ASTELARRA, Judith. *Veinte años de políticas de igualdad*. 1. edición Madrid: Ediciones Cátedra Universitat de València Instituto de la Mujer, 2005. 394 s. Feminismos. ISBN 84-376-2228-X.

Buenas prácticas de las Administraciones Públicas en materia de Mainstreaming de Género. Luisa Soletó. 1. edición Madrid: Instituto de la Mujer, 2007. 140 s. Observatorio; sv. 8. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/igualdad/Mainstream_Adm.pdf>.

Derechos de la Mujer : II Informe Sobre Derechos Humanos. Guillermo Escobar. 1. edición Madrid: Trama editorial, 2004. s. 156.

DOUBRAVOVÁ, Běla. *Příčiny francouzského zpoždění v otázce ženského volebního práva*. [s.l.], 2005/2006. 46 s. Vedoucí bakalářské práce Michel Perottino, Ph.D.

Evaluación de las Políticas de Igualdad. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, 1999. 216 s.

Evaluación del III plan de igualdad de oportunidades [online]. 2001 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/estud_inves/2001/580cuant.pdf>.

KUNSKÁ, Zuzana. *Španielsko – od frankistickej tradície k európskej modernite*. [s.l.] : [s.n.], 2006. 32 s. Dostupný z WWW: <http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/95_033_Kunska.pdf>.

MARTYKÁNOVÁ, Darina. *Feminismus a redefinice ženství a mužství v demokratickém Španělsku*. *Britské listy* [online]. 2006 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/27471.html>>.

MARTYKÁNOVÁ, Darina. *Pouť španělských gayů a leseb 20. stoletím 2: Homosexualita v demokracii aneb vůle k soužití*. *Britské listy* [online]. 2007 [cit. 2009-05-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/32592.html>>.

MERUNKOVÁ, Alžběta. *Gender v dnešním Španělsku* [online]. 2007 [cit. 2009-05-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.novezeny.eu/mosty/gender-v-dnesnim-spanelsku>>.

SANMARTÍN, José. *II Informe Internacional. Violencia contra la mujer en las relaciones de pareja (estadísticas y legislación)*. 2. edición aum. Valencia: Centro Reina Sofía , 2007. 60 s. Dostupný z WWW: <<http://www.centroreinasofia.es/informes/11Informe.pdf>>.

SOTELO, Elisabeth de. *New Women of Spain*. číslo vydání tu není Münster: Lit Verlag, 2005. 464 s. ISBN 3-8258-6199-6.

THRELFALL, Monica, COUSINS, Christine, VALIENTE, Celia. *Gendering Spanish Democracy*. 1st edition. New York: Routledge, 2005. 239 s. Routledge Advances In European Politics. ISBN 0415347947.

UN General Assembly resolution 48/104 of 20 December 1993 : Declaration on the Elimination of Violence against Women [online]. 1996-2000, 23 February 1994 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW:
<[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.48.104.En](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.48.104.En)>.

Violence against women remains widespread and largely unpunished – UN officials [online]. 2008 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW:
<<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=29066&Cr=UNIFEM&Cr1>>.

Internetové stránky a tisk

<http://news.bbc.co.uk>

<http://www.czso.cz>

<http://www.elmundo.es>

<http://www.elpais.com>

<http://www.hombresigualdad.com>

<http://www.ibtimes.com>

<http://www.migualdad.es/mujer>

<http://www.nytimes.com>

<http://www.pp.es>

<http://www.psoe.es>

<http://www.quotaproject.org>

<http://www.time.com>

<http://www.youtube.com>

<http://www.unhchr.ch>

<http://es.wikipedia.org>

<http://www.separadasydivorciadas.org>

<http://www.centroreinasofia.es>